

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**PODMÍNKY JAKO VEDLEJŠÍ USTANOVENÍ V ZÁVĚTI V PRÁVU
ŘÍMSKÉM A MODERNÍM**

Matouš Procházka

PLZEŇ

2018

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**PODMÍNKA JAKO VEDLEJŠÍ USTANOVENÍ V ZÁVĚTI V PRÁVU
ŘÍMSKÉM A MODERNÍM**

Zpracovatel: Matouš Procházka

Studijní program: Právo a Právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. Petr Dostálík, Ph.D.

Pracoviště: Katedra právních dějin

Plzeň

2018

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „**Podmínka jako vedlejší ustanovení v závěti v právu římském a moderním**“ zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, 23. březen 2018

.....
Matouš Procházka

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě děkuji především vedoucímu své práce JUDr. Petru Dostalíkovi, PhD., za odborné vedení, ochotu, trpělivost a cenné rady. V neposlední řadě také své rodině a blízkým za soustavnou podporu a trpělivost nejen při psaní této práce, ale i během celého studia.

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	7
1 ÚVOD	8
2 ŘÍMSKÁ PRÁVNÍ VĚDA.....	11
2.1 Dějiny Říma.....	11
2.2 Vliv římského práva.....	17
2.3 Prameny římského práva.....	18
2.3.1. Doba královská	20
2.3.2. Republika.....	21
2.3.3. Doba principátu	23
2.3.4. Doba dominátu.....	24
2.4 Zásady římské právní vědy	25
3 PODMÍNKA A URČENÍ ČASU	26
3.1 Podmínka	26
3.2 Určení času	27
3.2.1. Určení času v průběhu vývoje	29
4 ŘÍMSKÉ PRÁVO DĚDICKÉ	30
4.1 Struktura testamentu	32
4.2 Podmínky a další instituty testamentu	33
4.2.1. Podmínky odkládací a rozvazovací	35
4.2.2. Podmínky pozitivní a negativní	36
4.2.3. Podmínky potestativní, kauzální a smíšené	36
4.2.4. Nemožnost připojení podmínky.....	36
4.2.5. Platnost a účinnost podmínek	37
4.2.6. Substitute.....	39
4.2.7. Nezpůsobilost k právním úkonům	41
4.2.8. Vydědění.....	41
4.2.9. Odvolání a neplatnost testamentu	45
5 VADY PODMÍNEK	46
5.1 Podmínka nemožná a nedovolená.....	46
5.2 Podmínka nemravná	47
5.3 Podmínka výsměšná	48
5.4 Podmínka nesrozumitelná.....	48
6 VÝVOJ PODMÍNKY V ČASE MODERNÍ ÚPRAVY	49
6.1 Rakouský zákoník z roku 1811	49
6.1.1. Dědické právo.....	51
6.1.2. Podmínky.....	52
6.1.3. Platnost a vady podmínek.....	54
6.1.4. Komparace úpravy.....	56

6.2 Vládní návrh občanského zákoníku 1937	57
7 DĚDICKÉ PRÁVO PODLE NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	61
7.1 Testament.....	61
7.2 Vedlejší doložky	67
7.3 Podmínky	69
7.3 Podmínka času	71
7.4 Příkaz	72
7.5 Dovětek.....	74
7.6 Dědická substituce	74
7.7 Svěrenecké nástupnictví.....	75
8 KOMPARACE ŘÍMSKÉ A MODERNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY.....	77
9 ZÁVĚR.....	79
RESUMÉ.....	82
LITERATURA	83
MONOGRAFIE.....	83
ČLÁNKY	85
PRÁVNÍ PRAMENY	87
SEZNAM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ VZTAHUJÍCÍCH SE PRÁVU DĚDICKÉMU	88

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ABGB: ALLGEMEINES BÜRGERLICHES GESETZBUCH FÜR DIE GESAMMTEN DEUTSCHEN ERBLÄNDER DER ÖSTERREICHISCHEN MONARCHIE (PATENT CÍSAŘE FRANTIŠKA I. Č. 946/1811)

NOZ: NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK (ZÁKON Č.89/2012SB.)

CIC: CORPUS IURIS CIVILIS

SOZ: ZÁKON Č. 40/1964 SB., OBČANSKÝ ZÁKONÍK

STŘEDNÍ KODEX: ZÁKON Č. 141/1950 SB., OBČANSKÝ ZÁKONÍK

OSNOVA: VLÁDNÍ NÁVRH OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU Z ROKU 1937

Kapitola 1

Úvod

Současná společnost, která vykazuje značné prvky organizovanosti, vyžaduje i celou řadu právních nástrojů pro své fungování. Jedním z těchto nástrojů je bezpochyby občanský zákoník, který vstoupil v platnost v roce 2014. Původní úprava občanského zákoníku z roku 1964 byla v zásadě nevyhovující, protože vznikla na podkladě jiné společenské a ekonomické struktury, tzv. socialismu. Nová úprava občanského zákoníku navazuje na dřívější tradice v rakouském zákoníku *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für diegesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie* a vládního návrhu z roku 1937, tzv. Osnovy, a především zohledňuje nové společenské a ekonomické podmínky. Autoři nového občanského zákoníku se při zdůvodňování této úpravy velmi často obraceli k tradicím římského práva a jeho odkazům v rakouském zákoníku a Osnově.

Cílem této práce je charakterizovat římské dědické právo v části ustanovení podmínky vedlejší a jeho srovnání s moderním právem. Pro toto srovnání byly použity rakouský občanský zákoník z roku 1811 *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für diegesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*, *Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937* a *Občanský zákoník z roku 2012*. Záměrně byly vybrány tyto právní dokumenty, protože jsem vycházel ze znalosti skutečností, že ABGB platil na území Čech, Moravy a Slezska až do roku 1950.¹ Toto se projevilo i při tvorbě tzv. Osnovy, která sice nebyla Národním shromážděním schválena, ale ovlivnila tvůrce současného občanského zákoníku.

¹*Důvodová zpráva k zákonu č. 141/1950 Sb.* online. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky □ cit. 2. 2. 2018. Dostupné z: http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_09.htm.

Text diplomové práce jsem členil do jednotlivých kapitol, které zohledňují zvolené téma podmínek vedlejších v civilním právu. V první kapitole se zabývám obecnými základy římského práva. Ve druhé kapitole stručně vysvětluji rozdíl mezi podmínkou a doložením času, pro snazší pochopení třetí kapitoly.

Ve třetí kapitole a podkapitolách uvádím antickou římskou právní úpravu dědického práva včetně struktury testamentu a podmínek testamentu. V podkapitole podmínky testamentu uvádím podmínky a další instituty. Čtvrtou kapitolu věnuji možným vadám podmínek a jejich vlivu na platnost právního jednání

V páté kapitole textu se věnuji rakouskému občanskému zákoníku z roku 1811 (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für diegesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*), v textu je označován zkratkou ABGB a vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937, který je označován jako Osnova. Důvodem pro zařazení těchto kapitol jsou skutečnosti, že autoři Nového občanského zákoníku se u uvedených zákoníků inspirovali. A mnohé z jejich kapitol byly do NOZ přeneseny. V textu obou kapitol je srovnání s římským právem.

Šestá je kapitola se věnuje novému občanskému zákoníku. Tuto kapitolu jsem rozdělil na jednotlivé podkapitoly: testament, podmínky a podmínka času, příkaz, dovětek, dědická substituce a svěřenecké nástupnictví. V textu uvádím aktuální znění a uvádím i srovnání (komparace) s římským právem.

Sedmá kapitola textu je shrnutím ke kapitole čtvrté, kde v zásadě uvádím srovnání mezi některými právními úpravami v novém občanském zákoníku a civilním právu římském.

Pro zpracování této práce byly využity jednak právní prameny, platné zákony a odborné monografie a texty obsažené v odborné právní literatuře. Základním právním pramenem pro tuto práci byl antický Corpus Iuris Civilis, ze kterého byly čerpány základní informace o civilním římském právu. V textu práce z tohoto pramene cituji a uvádím jeho český překlad. Pro lepší pochopení římského práva jsem pracoval i s odbornými monografiemi od Jaromíra Kincla-Římské právo, Otakara Sommera-Učebnice soukromého práva římského, Leopolda Heyrovského-Dějiny a systém soukromého práva římského, Wojciecha Dajczaka-Právo římské. Zahraniční literatura je zastoupena z titulů Petr Blaha-Justiniánske inštitúcie, Samuela Scotta -*Elementary Principles of the Roman Private Law* a Veronika

Kleňová - *Substitutio vulgaris a sloboda vôle v práve rímskom: všeobecné náhradníctvo v prameňoch rímskeho práva s dôrazom na justiniánske Digesta*. V časti, která se věnuje AGBG byl základním pramenem *Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Všeobecný zákoník občanský a další recepce tohoto dokumentu v roce 1914 Císařské nařízení č. 276/1914 ř. z., jímž se vydává částečná novela k obecnému zákoníku občanskému* a 1916 *Císařské nařízení č. 69/1916 ř. z., jímž se vydává třetí částečná novela k obecnému zákoníku občanskému*. Pro období první republiky, kdy byl rakouský zákoník ještě v platnosti, jsem použil práci Františka Roučka (ed.) *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. V části věnované Osnově: Ladislav Vojáček, Vývoj soukromého práva na území českých zemí; Pavel Salák, Odkaz – římskoprávní institut ve světle českého práva 20. stol.*. Základní zdrojem informací o Osnově, byl ale *Návrh občanského zákoníku (1937) : důvodová zpráva*. Z dalších pramenů musím uvést i *důvodovou zprávu k zákonu č. 40/1964 Sb. a důvodovou zprávu k zákonu č. 141/1950 Sb.*, pro pochopení vztahů ve vývoji občanských zákoníků v české právním prostředí. Literatura a zdroje pro NOZ jsou poměrně obsáhlé. Důvodem je aktuálnost a ochota odborné veřejnosti se k němu vyjadřovat: *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník; Karel Vlček, Vliv římského práva na současný občanský zákoník – přechod rizik ve smluvním právu; Karel Eliáš, Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem; z časopiseckých studií jsem k tématu zvolil Jiří Mikeš, O fideikomisární substituci; František Pěcha, Závěť bez data? To bych nedoporučoval!*. Uvedené zdroje jsou pouze výběr těch, které jsem pro sepsání této práce použil. Všechny použité zdroje jsem uvedl v části práce Literatura, kde uvádím i seznam právních norem vztahujících se k problematice dědictví.

V části nazvané Závěr shrnuji podstatné části a uvádím hodnocení nalezených skutečností, které odůvodňují cíle této práce. Práce je také opatřena úvodem a citačním aparátem, seznamem literatury a pramenů. Pro citování byla použita norma ISO 609 o bibliografických citacích a norma ISO 60-2 o elektronických citacích.

Kapitola 2

Římská právní věda

Dříve než se dostanu k hlavnímu tématu mé práce, považuji za důležité v první podkapitole v krátkosti shrnout dějiny Říma a stručně popsat jednotlivé etapy římského vývoje. Římská říše existovala, počítáno od bájného založení Říma v roce 783 př. n. l. až do jejího rozpadu v roce 509 n. l., neuvěřitelných 1229 let. V tomto období se vyvíjela římská společnost sociálně, ekonomicky a také právně. V dalších podkapitolách charakterizují vliv a přesah Říma, prameny římského práva a základní zásady římské právní vědy pro snazší pochopení následujících kapitol

2.1 Dějiny Říma

Dějiny starověkého Říma dle historiků začínají mezi 8. a 5. stoletím před naším letopočtem, kdy u řeky Tiber stálo několik pospolitostí, v dnešním jazyce bychom použili termín vesnice, v jejichž čele stáli jejich předáci a velitelé, v latině se jim říkalo „reges“, tedy králové. První etapa dějin tak vyšla v naši známost jako doba královská. Řím v době královské nebyl o moc víc než větší zemědělská obec. Je to vývojová fáze, známá pouze z dob římské národní tradice, jak ji po pěti stech či více letech zachytili římstí a řečtí historikové, píšící počátkem doby císařské.² Pravdivost a úplnost pramenů se tak může lišit podle autora, který o době královské psal. Řím tak nebyl založen v pevném datu, jak se to objevuje v různých legendách, založení bylo procesem postupným a dlouhým. V první fázi hovoříme o původu Říma, o pospolitostech, ze kterých později vznikl. O římském státu poprvé mluvíme mezi 6. a 5. stoletím před naším letopočtem, kdy proběhly společenské reformy, které zatlačily význam rodů a na jejich místo nastolily novou organizaci na majetkových a územních principech. Za původce Římané považovali šestého krále Servia Tulia. Moderní historikové o legendě pochybují, avšak potvrzují nové rozdělení obyvatelstva podle majetku. Třídy nejbohatších, jistě nejméně početné, dostaly centrují nejvíce a naopak.³ Třídy nejbohatších spolu samozřejmě dávaly

² KINCL, Jaromír a Valentin URFUS. *Římské právo: [celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult]*. Praha: Panorama, 1990. Učebnice. ISBN 80-7038-134-5, str. 1

³ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1, str. 5

dohromady nadpoloviční většinu. Starý rodový systém byl rozbourán a místo něj by postaven systém nový, založený na majetku. Spolu s reformou majetkovou byla provedena reforma nového územního členění. Nemůžeme dokázat, zda reformy proběhly současně nebo odděleně, ale určitě proběhly. Pravděpodobně se však jednalo o dlouhodobý sociální proces, který změnil kvalitativní povahu římské obce.⁴ Lidová shromáždění byla od počátku republiky pokládána za nejvyšší orgán římského státu, reprezentovala všecken populus Romanus a rozhodovala proto i o všech významných problémech státního života.⁵ Za republiky existovala několikrát lidová shromáždění; a to shromáždění kurijní, setninové, tributní a plebejské.⁶ Kurijní shromáždění bylo podle mého názoru přežitkem doby královské, přežitkem kmenové a rodové organizace Říma. Římská společnost se vyvíjela a tak po reformách začalo být důležitější, jaký majetek osoba vlastnila, a proto kurijní shromáždění ztratilo faktický politický význam. Nejdůležitějším bylo shromáždění setninové, které bylo organizováno podle majetkových tříd. Jak jsem již uvedl výše, nejbohatší měli největší moc, přestože jich bylo početně nejméně, a několik málo nejbohatších tříd tak vládlo na chudší většinou. O model dokonalé demokracie v moderním chápání se tak jednalo jen stěží. Setninové shromáždění mělo zpočátku rozsáhlé pravomoci, které byly postupem času převedeny na jiné shromáždění, nebo přímo na vytvořené úřady. Nejdůležitějším právem bylo právo volební, neboť setninové shromáždění volilo nejvyšší úředníky, jako byli konzulové, přetoři nebo cenzoři. Zároveň fungovalo jako určitý odvolací orgán, pokud se odsouzený občan odvolal k lidu. Zpočátku mělo výhradní zákonodárnou moc, ale časem část přešla na shromáždění tributní a setninové shromáždění si ponechalo moc jen v nejdůležitějších otázkách. Tributní shromáždění byla organizována podle principu územního, volila nižší úředníky a postupem času nabyla značnou část zákonodárné moci setninového shromáždění.⁷ Posledním bylo shromáždění plebejské, které mělo podobné pravomoci jako shromáždění tributní, tedy zákonodárnou, soudní a volební. Zákonodárná moc plebejských shromáždění byla

⁴ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva: (ve třech fázích jeho vývoje)*. Praha: Academia, 1988, str. 20

⁵ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1, str. 6

⁶ BALÍK, Stanislav. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-256-1, str. 19

⁷ Tamtéž, str. 21

posílána roku 339 před naším letopočtem zákony „*Q. Publia philona*“ a roku 287 před naším letopočtem „*Q. Hortensia*“, který prosadil platnost plebejských usnesení i na patricije.⁸ Lidová shromáždění byla svolávána až do počátku doby císařské. V době republiky tak byla nahrazena moc královská mocí úřední, která pramenila z jednotlivých typů lidových shromáždění. Na místo králů byli setninovým shromážděním voleni úředníci. Dobové prameny se trochu rozcházejí a pravděpodobné není ani pevné datování 510 před naším letopočtem, jak se to objevuje v některých pramenech. Prameny nasvědčují tomu, že původně byli zvoleni tři přetoři, o něco později dva přetoři s novým názvem konzulové.⁹ Výkon úřadu se řídil principy dočasnosti, kolegiality a bezplatnosti. Tyto principy měly chránit výkon úřadu a chránit republiku z hlediska zachování principu volby a ochrany před vládou jednoho. Zejména princip bezplatnosti stojí za zmínku, protože pro výkon úřadu ze své podstaty vylučoval nemajetné osoby. V pozdějších dobách dokonce po zvolení pořádali pro obyvatele hry a obětovali velkou sumu peněz pro agitaci. Římané považovali úřady za čest, odtud pramení i význam „*ius honorarium*“, právo, které plynulo z činnosti úředníků. Úřednický a byrokratický aparát republiky a zmíněné principy byly potlačeny za vojensky napjaté situace. V případě takové situace, kdy byl Řím ohrožen, bylo nevýhodné rozhodovat v kolegiálním orgánu, a tak býval jmenován jeden diktátor. Pro náročnost volby lidovým shromážděním diktátora jmenoval konzul po dohodě se senátem. Diktátor, původně „*magister populi*“, měl povinnost určit si velitele jezdců, „*magister equitum*“, svého zástupce, jinak jeho pravomoci neomezovalo vůbec nic.¹⁰ Koncentrace moci byla velká a neomezená z hlediska pravomoci, ale Řím měl pro výkon diktátora podmínky, výkon trval do porážky nepřítele, nanejvýš šest měsíců anebo do konce výkonu funkce konzula, který diktátora jmenoval.

Mezi dobou královskou a republikou prošel velkou proměnou také římský senát. Za královské doby v něm usedali zástupci jednotlivých římských rodů. Po reformách a ústupu od rodového systému v senátu zasedali bývalí magistři. Původně zasedali pouze konsulové a přetoři, později i aedilové a nakonec i tribunové plebis a kvestoři. Členové senátu nebyli voleni, místo doživotně získal

⁸ Tamtéž, str. 21

⁹ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1, str. 7

¹⁰ Tamtéž, str. 8

ten, koho konsulové, později censoři, zapsali do senátorského seznamu.¹¹ Později ale mohl být senátor ze seznamu cenzory vyloučen. Senát měl rozsáhlé pravomoci ve věcech volebních, kdy dozíral na konání volebních shromáždění, věcech správních, kdy vydával nařízení o pořádku a bezpečnosti a také ve věcech války a míru. Podle ústavy byl senát poradním orgánem konsulů, později se stal fakticky nejvyšším a rozhodujícím činitelem v Římě.¹²

Pro tuto etapu je zažitý výraz republika, přestože se nejednalo o model republiky z dnešní perspektivy. Podstatná změna byla v přenosu pravomocí a výkonu moci na lidová shromáždění a nově vytvořené úřady. Římský lid tak měl, byť z dnešního pohledu omezený, vliv na výkon veřejné moci. Orgány se měnily, měnily se pravidla volby i pravomoci, ale pro období republiky je charakteristické řízení státu více orgány. Řím během období republiky prodělal velký rozvoj, navázal obchodní styky, do práce Římané zapojovali stále více otroků, zdokonalovali svoji práci a stát tak bohatl. Tyto příznivé podmínky tak přirozeně vedly k vojenským výbojům a touze po rozšiřování.¹³ Římané při rozšiřování využívali armádu i diplomacii a úspěšně dostávali pod svou kontrolu města v okolí. Rozšiřováním dosáhli prospěchu zejména patricijové, urození a bohatí obyvatelé Říma. Období rané republiky se tak vyznačovalo třídním bojem plebejců a patricijů. Takový stav byl neudržitelný, neboť plebejců bylo mnohem víc. Na počátku 3. století před naším letopočtem tak došlo k „vyrovnání“, jímž zkušené patricijové ulomili hrot politickým rozporům mezi oběma třídami tím, že přijali špičku plebejců mezi sebe a umožnili jí i přístup k nejvyšším úřadům.¹⁴ Rozvoj státu, dobývání dalších území a získávání nadvlády vedlo k velkému nárůstu zotročování obyvatel dobytých území. Větší zotročování znamenalo nárůst pracovní síly pro skupinu obyvatel, která si je mohla dovolit. Řím se tak během období republiky stával velmocí s velkým bohatstvím, silou i vlivem. Na druhou stranu si tento rozvoj vyžádal i svoji cenu. Římská společnost byla i přes „vyrovnání“ a přístup plebejců k úřadům velmi sociálně rozdělena. Malá skupina obyvatel vlastnila většinu bohatství a většina zůstávala chudá. Druhým problémem, kterému musel Řím čelit,

¹¹ Tamtéž, str. 11

¹² BALÍK, Stanislav. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-256-1, str. 21

¹³ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva: (ve třech fázích jeho vývoje)*. Praha: Academia, 1988, str. 20

¹⁴ Tamtéž, str. 20

byla nerovnost římských občanů a ostatních občanů římské říše. Římští občané měli oproti ostatním obyvatelům říše výsadní postavení. Ti samozřejmě volali po zrovnoprávnění s římskými občany. Jak římská říše rostla, postavení ostatních občanů se zlepšovalo, až dosáhlo v podstatě rovnoprávného postavení. Je ironií, že faktické zrovnoprávnění významnou měrou přispělo k zániku velké a mocné říše. Zajímavým mezníkem pro růst Říma byl střet s Kartágem. Kartágo bylo významnou mocností se silným loďstvem a obchodními styky v celém středomoří. Boj dvou velkých států v takzvaných Panských válkách vyhrál Řím a Kartágo se svým územím bylo vtěleno do římské říše.

Panské a další války, které Řím vedl, hluboce ovlivnily ekonomické a sociální vztahy uvnitř římské republiky. Široce se rozvinulo soukromé vlastnictví a upevnily se otrokářské vztahy.¹⁵ Velká říše v dané době, rychle rostoucí a rozšiřující se, nemohla uniknout některým problémům, které výboje ve starověku provází. V 1. století před naším letopočtem se hospodářské a politické problémy Říma vyhrotily tak, že propukaly nepokoje i občanské války, které nakonec republikánské zřízení zcela pohřbily. Ukázalo se, že forma vlády, která fungovala pro městský stát, již nevyhovuje potřebám rozsáhlé říše.¹⁶ Těžkou situaci, zmítající nepokoje a nepořádek v soustavě podřízených provincií, se snažily vyřešit dlouhodobé nebo trvalé diktatury, jako byla například diktatura Sully nebo Pompeia s Juliem Caesarem. Úspěšnou diktaturou, tedy tou, které se podařilo změnit republiku opět na vládu jednoho, byla diktatura Oktaviána, adoptivního syna Julia Caesara, který převzal moc po konci svého triumvirátu s Marcem Antoniem a Lepidem. Octavianus se stal prvním císařem nového systému, který se nazývá principát.

Principát nebyl zpočátku zásadním ekonomicko-sociálním zlomem, podstatně se nezměnila ani ekonomika říše, ani skladba její společnosti, ani dosavadní hospodářské a společenské rozpory.¹⁷ Změny se děly postupně a velmi zvolna. Itálie již v té době byla pouze malou částí rozsáhlé říše, ale přesto si uchovala výsadní postavení, zejména v obchodu. Říše byla bohatá, města se rozšiřovala a císaři stavěli nákladné stavby v Římě, který byl centrem, kde se

¹⁵ Tamtéž, str. 23

¹⁶ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právníké učebnice. ISBN 80-7179031-1, str. 23

¹⁷ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva: (ve třech fázích jeho vývoje)*. Praha: Academia, 1988, str. 28

bohatství sbíhalo. První dvě století principátu byla obdobím velké hospodářské i politické prosperity, doba mohutného rozkvětu římské kultury.¹⁸ Nadále byli nejvlivnější ti nejbohatší, kteří měli největší prospěch z obchodů. Obsazovali nejvyšší úřady, často se z nich stávali senátoři a byli blízko císařům, kteří tak své vládě dodávali lesk patricionátu. Vzhledem k velikosti říše bylo těžké udržovat nadřazenost římských občanů nad ostatními obyvateli, kterých byla většina. Docházelo tak ke zlepšení jejich postavení. Zlepšilo se postavení propuštěnců, kteří tvořili mezistupeň mezi rodově svobodnými a otroky, lépe se dařilo také obyvatelům provincií za nastupující romanizace. Obyvatelům provincií se také usnadnilo nabývání římského občanství.¹⁹ Římská říše byla v těchto obdobích téměř neustále ve válce s barbary za římskými hranicemi. Císaři na sebe časem uchvátili moc dřívějších republikánských úřadů a jmenovali úředníky dle svého uvážení. Dalším vývojem v císařství byl vznik dominátu. Dominát je odvozen od „*dominus et deus*“, pán a bůh. Císař měl absolutní moc, kterou opíral o nejbohatší otrokáře, silnou armádu a svůj úřednický aparát. Prvním císařem dominátu byl Dioklecián, vynikající vojevůdce a taktik, který překonal trvající krizi a opět sjednotil říši. Fungování principátu považoval za pokryteckou formu a sám uchopil absolutní moc.²⁰ Panovník byl nejvyšším soudcem a výlučným zákonodárcem, od doby Konstantina Velikého i nejvyšším ochráncem křesťanské církve.²¹ Republikánské orgány se staly bezvýznamnými nebo zcela zanikly.²²

Snaha upevňovat centralistické řízení říše vedlo k rozdělení říše na dvě části roku 395 našeho letopočtu. V čele obou říší stáli císaři. Západořímská říše měla centrum v Římě, ale nedařilo se jí držet své území a svůj odkaz. Definitivně zanikla roku 476 našeho letopočtu. Východořímská říše měla centrum v Konstantinopoli, známe ji také pod názvem Byzantská říše. Východořímská říše existovala mnohem déle a zanikla až roku 1453 našeho letopočtu, kdy ji dobyli Turci.

¹⁸ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1, str. 28

¹⁹ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva: (ve třech fázích jeho vývoje)*. Praha: Academia, 1988, str. 29-30

²⁰ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva: (ve třech fázích jeho vývoje)*. Praha: Academia, 1988, str. 35

²¹ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1.978-80-7380-566-1, str. 34

²² BALÍK, Stanislav. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-256-1, str. 27

2.2 Vliv římského práva

Po rozpadu západořímské říše dochází k zániku institucí a erozi civilního práva. Nově vznikající státy přímo navazovaly na římskou tradici a s postupem času nalézaly jeho výhody. Zavádění bylo individuální a bylo navázáno na různé glosátorské školy a jejich možnosti se prosadit. Zvykové právo, které tyto nově se rodící státy využívaly, se stávalo zastaralým vůči právnímu systému, který vyjadřoval rovnost subjektů a ochranu vlastnictví. Římské právo také pracovalo se zásadou *Princeps legibus solutus est*, překlad: panovník není vázán právem. Díky historické paměti, kterou si dokázali Římané udržet, mohli rozvíjet své vnitřní vztahy včetně práva. Různé životní podmínky Římanů, ale i institucí, které si zřizovali, je motivovaly k tvorbě práva.²³

Právních odkazů a inspirací pro kontinentální právo je celá řada. Dodnes používáme principy odděleného vlastnictví, které spočívá ve faktické a teoretické schopnosti užívat věci. Definovaly rozdíly mezi deliktem a kontaktem včetně jejich druhů, smlouvu o dílo, pronájem, prodej, úschovu, zástavu. Z titulu této práce je důležité si připomenout římský systém soukromého práva, které bylo vypracováno Gaiem (109-180) kolem roku 160. Systém práva, který nabídl římské společnosti: kniha první se věnuje osobám a jejich právním statutům; kniha druhá je o věcech a jejich nabývání včetně testamentů; kniha třetí kniha se věnuje právům a povinnostem netestamentárních dědictví; kniha čtvrtá řeší procedury a procesy v civilním právu. Toto právní dílo posloužilo v 6. století k vytvoření Digest císaře Justiniána I (482-525) známých také jako *Corpus iuris civilis*. Justiniánova sbírka obsahuje i části Zákona XII. desek, nikoli přímo, ale prostřednictvím citací jiných autorů. Samotný zákon XII. obsahoval dědické právo na desce páté: „*Jak kdo ustanovil o svém majetku nebo o poručenství nad svým hospodářstvím, tak budiž po právu.*“²⁴ S dědickým právem se setkáváme i v textech *Sententiae Paulim*, které vznikly na přelomu 3. a 4. století n.l. Do dnešních dnů se originální text nedochoval, ale existuje recepce z přelomu 4. a 5. století, kde je v knize VII a VIII. zmínka o odkazu v případě smrti a odkaz jako takový. Dalším pramen, který ve svém obsahu nese dědické právo je *Codex Theodosianus*, který je považován za

²³ KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo PU6*. 2. Praha: C. H. Beck, 2006, s.113-114. ISBN 9788071790310.

²⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva*. Vyd. 2. (jako Prameny římského práva - Fontes iuris romani vyd. 1.). Praha: LexisNexis, 2004, s.37.. ISBN 80-86199-89-4.

první oficiální sbírku římského práva. Kodex byl sepsán v době vlády východořímského císaře Theodosia II. (401-450).

Ve východořímské říši byla *Digesta* podrobena revizi za vlády Basiliose I. Moudrého (812-886) a Lva VI. (866-912). Nově přepracovaná a zčásti nově vytvořená sbírka se v následujících obdobích stala základem práva pravoslavné církve anebo práva řeckého. Oblast Východořímské říše (Byzantská říše) byla v následujících stoletích dobytá Turky, kteří sem přinesli jiné právní zvyklosti – tradice Basiliky ale nebyla odstraněna a prosazovala se i v dalších obdobích.

Od 16. století považujeme římské právo za jeden ze tří pilířů evropského kontinentálního práva a to ve smyslu *ius commune*, překlad: právo společné. Pilíře evropského kontinentálního práva: kanonické právo; právo zvykové germánské. Vliv římského práva lze sledovat až do konce 19. století. V roce 1804 byl ve Francii vydán občanský zákoník *Code Civile*, který se stal vzorem pro ostatní evropské občanské zákoníky. Poslední zemí, kde se držely staré tradice, bylo Německo, které je opustilo vydáním vlastního zákoníku v roce 1900.

Význam římského práva spočívá v tom, že ovlivnilo vznik a vývoj evropského kontinentálního práva. Tím se stalo základem evropského právního systému. V teorii práva stále pracujeme se základními parametry soukromého a veřejného práva římského - teorie organická, mocenská a zájmová. To, že římské právo ovlivňuje i současné právo, je dáno jeho komplexností, která díky své promyšlenosti a fungujícímu řádu pokrývala celou řadu životních situací od občanského až po trestní právo.

2.3 Prameny římského práva

Prameny práva jsou v obecném chápání dochované informace, obsažené v určité formě, ze které můžeme čerpat informace o právu. V dnešní době dělíme prameny na formální a materiální prameny práva. Formálním pramenem práva rozumíme samotnou právní normu, ve které existuje zapsané právo. Jedná se o formy, které jsou v daném státu a době uznávané za pramen práva. Z formálního hlediska tak dnes existují právní předpisy, normativní smlouvy, precedenty a právní obyčeje. Materiální pramen práva je všechno, co nám vymezuje právo a vysvětluje proč je právo právem. Materiální prameny tak do velké míry zdůvodňují existenci formálního práva. Materiální prameny se vyvíjely s dobou a jejími požadavky. Boží

vůle, společenské zvyklosti, hospodářské a politické poměry se měnily, a s tím se měnila potřeba práva. Vývoj měly i formální prameny. Z logiky věci se vše vyvíjelo z obyčejů a postupem času a vývojem společnosti nastala potřeba po psaném právu a větší právní jistotě.

Z pramenů římského práva čerpáme informace o římském právu. Prameny římského práva chápeme ve dvojí podobě:²⁵

Prameny poznání. Dochované památky, z nichž čerpáme informace o římském právu.²⁶ Tyto památky mají různou podobu a dále je můžeme rozdělovat na právní texty, literární texty, epigrafické památky, numismatické památky a archeologické nálezy.

Prameny produkční. Jedná se o typy pramenů práva, z nichž se římské právo skládalo a jimiž bylo tvořeno.²⁷

a) Právní texty – zejména středověké rukopisy justiniánských zákoníků (*Codex iustinianus*, *Digesta*, *Institutiones*, *Codex Theodosianus*), díla římské právní vědy (Gaiovy *Institutiones*).²⁸

b) Literární texty – díla římských a řeckých historiků, filosofické a odborné spisy, soudní řeči, divadelní hry a básnická díla. Tyto prameny nebyly primárně sepsány pro uchování právních textů, ale pro originalitu zpracování, úvah a věhlas autorů nám dávají velmi kvalitní pramen římského práva. Zařadit sem můžeme například díla Livia „*Ab urbe condita*“, Tacitua „*Annales, Historiae*“, Cata „*De agri cultura*“ nebo Cicera „*De re publica*“.²⁹

c) Epigrafické památky – nápisy obecné povahy, zejména náhrobní a nápisy obsahující texty právních norem, například „*lex agraria*“.³⁰

d) Numismatické památky – numismatika je historická věda, která se zabývá platebními prostředky a jejich formami. Z nápisů a vyobrazení na mincích z římské

²⁵ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1, str. 23-24

²⁶ Tamtéž, str. 23

²⁷ Tamtéž, str. 24

²⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1, str. 23

²⁹ Tamtéž, str. 23

³⁰ Tamtéž, str. 23

doby tak můžeme čerpat informace, a numismatické památky tedy jsou pramenem římského práva.

e) archeologické nálezy – archeologie studuje minulé lidské společnosti. Řím měl velmi zajímavý vývoj a římská společnost byla vyspělá. Z archeologických nálezů, kterými mohou být například okovy otroků, papyry nebo jiné dobové písemné dokumenty, tak můžeme čerpat poznání o římském každodenním právu.

Prameny římského práva také můžeme sledovat z hlediska vývoje římské říše. Římský vývoj jsem pro potřeby rozdělení pramenů rozdělil na dobu královskou, republiku, dobu principátu a dominátu. I když se jedná o zjednodušení složitého vývoje římské říše a stanovit přesný a určitý předěl mezi fázemi je ne vždy zcela možné, myslím si, že každá z těchto fází má své charakteristické znaky pramenů práva.

2.3.1. Doba královská

V době království bylo římské právo ještě velmi jednoduché a odpovídalo tehdejšímu stupni rozvoje. Bylo velmi silně ovlivněno náboženskými představami a téměř výlučným pramenem byl právní obyčej.³¹ Obyčejové právo je právem nepsaným. Je právem, protože se jedná o zažité zvyky předků, uznávané a dodržované. Pokud by již bylo přežité, opustili jej a zavedli si nové zvyklosti a nové zvyky. Zahrmnovalo náboženské i profánní normy. V době královské byly právní obyčeje doplňovány o „*foedera patris gentium*“, dohody uzavírané náčelníky římských rodů.³² Dalším pramenem byly „*leges regiae*“, královské zákony.³³ Královské zákony se nám nedochovaly v autentickém znění. Jednalo se o nejrůznější příkazy a zákazy historiky připisované římským králům.³⁴ Královské zákony utvrzovaly nebo konkretizovaly obyčejové právo.³⁵ Texty královských

³¹ Tamtéž, str. 24

³² SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1, str. 24

³³ Tamtéž, str. 24

³⁴ SKŘEJPEK, Michal, Vladimír KINDL a Václav ŠEBOR. *Prameny římského práva: Fontes iuris romani*. Vyd. 2., (jako Prameny římského práva - Fontes iuri romani vydání 1.). Praha: LexisNexis, 2004. Focus. ISBN 80-86199-89-4, str. 13

³⁵ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1, str. 24

zákonů jsou dochovány převážně v dílech římských historiků z pozdější doby, především Tita Livia Plútarcha.³⁶

2.3.2. Republika

Přerod království na republiku byl postupný, a proto je logické, že obyčejové právo nadále zůstávalo důležitým pramenem práva, alespoň z počátku republiky. Za dob republiky zůstalo obyčejové právo jako pramen práva, zejména pro nepsanou ústavu, administrativní pravidla a zpočátku pro právo trestní.³⁷ Za republiky do popředí začínají vstupovat „*lex*“, tj. zákony. Zákon mohl navrhnout pouze římský magistrát a návrh musel být zveřejněn 24 dní před konáním lidového shromáždění. Lidové shromáždění jako celek návrh přijalo nebo odmítlo.³⁸ Podle charakteru se *leges* v období republiky dělí na „*leges datae*“ – zákony vyhlášené přímo úředníky na základě předchozího zmocnění a na „*leges saturae*“ – smíšené zákony, které obsahovaly heterogenní ustanovení.³⁹ Takové zákony byly účinné ihned po jejich přijetí.

Důležitým pramenem z období republiky byl zákon dvanácti desek, „*lex duodecim tabularum*“. Zákon dvanácti desek nepřinesl nové normy, ale byl pouze sepsáním římského platného obyčejového práva. Zákon dvanácti desek obsahoval normy zásadní povahy nebo normy, které byly novější, nejasné nebo ještě ne tolik vžitě ze všech oblastí práva. Neobsahoval tedy ucelenou kodifikaci obyčejového práva. To nicméně nesnižuje význam zákona. Sepsání požadovali plebejové, aby zabránili příliš volnému výkladu patriciji, kteří obsazovali pozice magisterských úřadů a soudců. Roku 454 před naším letopočtem se plebejcům podařilo prosadit sestavení tříčlenné komise, která byla vyslána do Řecka, aby pořídila opis Solónových zákonů. Po jejich návratu byla ustanovena desetičlenná komise, která měla zákony sepsat a předložit shromáždění.⁴⁰ Členy komise byli patricijové i plebejové. Po předložení komise bylo schváleno deset desek. Zdálo se ale, že

³⁶ SKŘEJPEK, Michal, Vladimír KINDL a Václav ŠEBOR. *Prameny římského práva: Fontes iuris romani*. Vyd. 2., (jako *Prameny římského práva - Fontes iuris romani* vydání 1.). Praha: LexisNexis, 2004. Focus. ISBN 80-86199-89-4, str. 13

³⁷ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1, str. 25

³⁸ Tamtéž, str. 25

³⁹ Tamtéž, str. 25

⁴⁰ SKŘEJPEK, Michal, Vladimír KINDL a Václav ŠEBOR. *Prameny římského práva: Fontes iuris romani*. Vyd. 2., (jako *Prameny římského práva - Fontes iuris romani* vydání 1.). Praha: LexisNexis, 2004. Focus. ISBN 80-86199-89-4, str. 55

nebylo sepsáno všechno, a tak byli pověřeni všichni decemvirové i na další rok k doplnění. Během doplňování došlo k povstávání a svržení decemvirů. I přes povstání a pravděpodobné nedoplnění dle představ byly další dvě desky ještě před událostmi schváleny shromážděním a tak zákon vstoupil v platnost ve dvanácti deskách. Význam zákona lze také spatřovat v omezení moci pontifiků, kteří do té doby měli monopol na výklad zákonů. Zákon dvanácti desek se nám nedochoval, neboť byl zničen během vpádů Gallů ve čtvrtém století před naším letopočtem. K dispozici tak máme jen jeho rekonstrukce. Nejstarší rekonstrukce pochází již z roku 1616 a publikoval ji v Heidelbergu J.Gothofredus.⁴¹

Dalšími prameny byla usnesení plebejského shromáždění, které plebejské shromáždění přijímalo. Původně bylo závazné jen pro plebeje, ale od roku 339 před naším letopočtem se stalo závazné i pro patricije. Usnesení senátu za republiky mělo pouze doporučující charakter a nemělo pro soukromé právo velký význam. Naopak velmi významným pramenem z období republiky byla „*edicta*“, což byla nařízení a vyhlášky, které vydával magistr s „*imperium*“, tedy s potřebnou pravomocí. Je to trochu zvláštní, neboť platilo, že jediným řádným zákonodárcem jsou lidová shromáždění a řádnými zákony jediné návrhy zákonů shromážděným lidem řádně schválené, přesto nakonec přčetné normy římského práva za svůj původ vděčily právě soudní praxi a ediktální činnosti praetorů, správců provincií a kurulských aedilů.⁴² Autoři se z toho důvodu domnívají, že se jednalo v podstatě o protiústavní postup, s čímž s ohledem na dobu souhlasím. V dnešní době je však delegace a dekoncentrace již standardním postupem, byť řádně zákonem upravena. V soukromých procesech měli prétoři velmi zvláštní postavení. Soukromý proces se dělil na dvě části. První bylo řízení „*in iure*“ a druhé bylo řízení „*apud iudicem*“. Prétora se týkala jen první část, kdy mu byl předložen spor k posouzení, zda se opírá o normy civilního práva. Poté prétor zhodnotil závažnost námitek žalovaného. Po tomto procesu mohly nastat dvě varianty. Pokud prétor soudil, že se spor opírá o normy civilního práva, je tedy legální a námítky žalovaného nejsou pádné, předložil stranám seznam soudů. Strany se poté dohodly a jednoho soudce ze seznamu vybraly. V případě, že se nebyly schopné dohodnout, určil jim prétor soudce sám. Poté strany uzavřely dohodu o tom, co považují za sporné, a prétor spor klasifikoval

⁴¹ Tamtéž, str. 55

⁴² KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1, str. 18

a podal příkaz soudci, aby rozhodl. Soudce tak dostával spory legální bez pádných námitek, navíc měl od počátku jasno, co strany považují za sporné a jak rozpor klasifikoval prétor. Závěrečnému aktu římské právo říkalo „*litiscontestatio*“, což je technický termín nemožný překladu.⁴³ Spor se poté přesunul do své druhé části řízení „*apud iudicem*“, kde strany dokazovaly pravdivost svých tvrzení, a soudce prověřil faktická zjištění předchozí části řízení.⁴⁴ Zpočátku se prétor musel striktně držet doslovného znění v normách civilního práva. Postupem času ale nároky žalujícího „předběhly“ dobu a znění v normách, a tak se prétoři více odvažovali spor rozhodnout na základě smyslu pro vyšší spravedlnost.

2.3.3. Doba principátu

I v době principátu zůstával právní obyčej pramenem práva. Uplatňoval se hlavně v provinciích, kde bylo třeba přihlídnout k místním zvyklostem. Nebyl tedy hlavním pramenem, ale měl svůj význam i v tomto období. Lidová shromáždění přestávala být v období principátu svolávána a jejich úloha přešla na senát. Posledním komiciálním zákonem je „*lex Cocceia agraria*“ z roku 96 – 98 našeho letopočtu za vlády císaře Nervy.⁴⁵ „*Edicta*“ byla vydávána i nadále jako pozůstatek republiky až do vlády císaře Hadriana. Na jeho pokyn vydal právník Salvius Iulianus konečnou redakci všech soudních vyhlášek, tzv. věčný Hadrianův edikt. Edikt mohl být změněn pouze se souhlasem císaře. Magistráti mohli i nadále povolovat *actiones* a *exceptiones in factum conceptae*.⁴⁶ Nejdůležitějším pramenem z období principátu jsou usnesení senátu, která nahradila usnesení lidových shromáždění. Novým pramenem, který pramenil z nového postavení císaře, byla císařská nařízení, „*constitutiones principum*“. Za ta bylo považováno vše, co císař nařídil, bez ohledu na formu. Císařská nařízení dělíme *Decretum* (rozsudek v rámci jeho soudních pravomocí, později brán za vzor), *Edictum* (vyhláška císaře upravující záležitost celoříšského významu), *Mandatum* (instrukce císaře

⁴³ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1, str. 18

⁴⁴ Tamtéž, str. 19

⁴⁵ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1, str. 28

⁴⁶ Tamtéž, str. 28

úředníkovi před nástupem do funkce, *Oratio* (návrh usnesení senátu) a *Rescriptum* (odpověď na právní dotaz).⁴⁷

Již císař Oktavián se obklopoval právníky a dával jim práva a výsady. Nejznámějším právem bylo právo udílet dobrá zdání jménem císaře. Právník, který nabyt takový titul, získal vážnost a známosti. Obvykle měl dost klientů a málokdy měl někdo odvahu postavit se jeho názoru. Postupem času vzniklo obecné přesvědčení, že shodné názory těchto titulovaných právníků je závazné a má sílu zákona. I Gaius ve své učebnici uvádí tyto názory jako pramen práva. Císař Hadrianus svým reskriptem dokonce stanovil závaznost takového názoru, pokud ho mají alespoň dva titulovaní právníci, a dále stanovil, že při protichůdných názorech těchto právníků si soudce může vybrat, ke kterému se přikloní. Právní věda, tedy „*iurisprudentia*“, se stala významným pramenem práva v období principátu. Mezi nejznámější právníky řadíme například Massuriuse Sabinuse nebo Gaia Ateia Capita.

2.3.4. Doba dominátu

V době principátu probíhal velký rozvoj římské kultury, právní vědy a klasické jurisprudence. Naopak v období dominátu došlo k úpadku římského práva. Literatura proto mluví o poklasickém období nebo také o období vulgarizace práva. Výlučným pramenem byly císařské konstituce, zpravidla označované jako „*leges*“ nebo „*leges generales*“.⁴⁸ Jejich počet se lišil podle císaře, který byl v dané době na trůně, obecně lze ale uvést, že císaři vydávali velké množství konstitucí. Protože však oproti minulým obdobím upadala legislativní technika, tak kvalita zákonů byla nízká. Výrazným znakem klasické římské právní vědy byla jasnost, přesnost a srozumitelnost. Klasičtí právníci se snažili mít co nejsrozumitelnější dikci, aby zákony nenarážely na problémy v praxi. Naopak císaři v období dominátu si při vydávání konstitucí často protiřečili, neměli vzdělání ani zkušenosti, a proto byly konstituce napsány často velmi vágně a nepřesně. Císařské konstituce tak měly v praxi velké problémy. Často se také stávalo, že oficiální texty norem doprovázely anonymní dodatky, „*interpretatio*“, které se pokoušely stručně a jasně vyložit to, co

⁴⁷ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1, str. 29

⁴⁸ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1.978-80-7380-566-1, str. 35

se ve vlastním zákoně říkalo obšírně a nesrozumitelně.⁴⁹ Významná klasická jurisprudence z období principátu se stala v období dominátu naprosto bezvýznamnou.

U pramenů římského práva je viditelný vývoj v jednotlivých etapách římských dějin. Zpočátku v době královské bylo hlavním pramenem právo nepsané, právo obyčejové, doplněné o královské zákony. Obyčejové právo bylo sepsáno do zákona dvanácti desek, ale stále zůstávalo právem obyčejovým. V době republiky obyčejové právo nadále zůstávalo jako tradiční pramen práva, ale již se vydávaly zákony na lidových shromážděních a moc se dostala i do rukou úředníků, kteří mohli vydávat „edicta“. Senát hrál do té doby pouze druhořadou a poradní roli, což se změnilo v době principátu, kdy se naopak dostává do popředí se svými usneseními spolu s císařem a jeho nařízeními. Lidová shromáždění přestala být svolávána a moc úředníků byla omezena. Za doby dominátu a obecného úpadku římské právní vědy byl na prvním místě císař.

2.4 Zásady římské právní vědy

Římské právo se nejdříve dělilo na *ius gentium* a *ius civile*. První bylo společné pro všechny lidi, druhé bylo uznané státem. Později římský právník Ulpianus rozdělil římské právo na tři druhy a kromě již zmiňovaných zavedl *ius naturale*, právo pro vše živé. Římské právo bylo založeno na přísné personalitě práva a vztahovalo se jen na římské občany. Teprve časem, zřejmě vlivem růstu Říma a zvýšením potřeby právní úpravy cizinců, vznikl termín „peregrini“, který označoval lid přespolní. Takovým lidem časem začala být připisována určitá práva, nicméně římský občan byl vždy na pomyslné pyramidě práv na vrcholu. *Ius civile* se pak dělilo na *ius civile* v užším významu, které řešilo vztahy mezi lidmi a upravovalo každodenní styk, a *ius civile pontificium*, které řešilo vťahy mezi člověkem a bohy. Zejména v dřívějších dobách Říma bylo provázání s bohy velmi časté a například oprávnění vydat testament bylo rozhodováno pontifiky. Až v pozdějších fázích vše přešlo pod *ius civile*. Základním kamenem a nejpropracovanějším právem v Římě, bylo vlastnictví. Vlastnictví bylo omezené jen vlastnictvím ostatních.

⁴⁹ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1.978-80-7380-566-1, str. 36

Kapitola 3

Podmínka a určení času

Než přejdu ke stěžejní kapitole, kde popisují římské právo dědické a jeho vedlejší ustanovení, chtěl bych stručně vysvětlit pojmy podmínky a určení času a vysvětlit rozdíly. I přes dále popsané rozdíly, mají podmínka i určení času, společný čas jako právní událost.

3.1 Podmínka

Podmínka je tradiční vedlejší ustanovení, které má kořeny v římském právu. Je jednou z možností vedlejších ustanovení jak omezit určitá subjektivní práva po své vůli. Často se s ustanoveními setkáme u smluv a čím dál častěji opět i u závětí. Podmínka je takové ustanovení, které činí právní následky právního jednání závislé na budoucí skutečnosti, u které není jisté, že nastane. To je klíčová vlastnost, která podmínky jako vedlejší ustanovení odděluje od určení času, o němž je jisté, že skutečnost jednou nastane. Zároveň se jedná o malý rozdíl mezi tradičním římským právem a úpravou v zákonech z let 1950 a 1964, kde nebylo nutné, aby se jednalo o skutečnost v budoucnosti, ale mohla být i v přítomnosti. NOZ se k tradičnímu pojetí vrátil a opět se musí jednat o nejistotu v budoucnosti. Podmínky můžeme dělit do několika skupin. Podle jejich formulace je můžeme rozdělovat na pozitivní a negativní. Pozitivní formulace pro skutečnosti, které mají nastat pro právní následky právního jednání. Negativní formulace pro skutečnost, která nesmí nastat pro právní následky právního jednání. Podle jejich účinků je dělíme na odkládací a rozvazovací. O odkládací podmínce hovoříme, když na ní závisí vznik zamýšlených právních následků, zda a kdy nastanou. O rozvazovací podmínce naproti tomu hovoříme tehdy, kdy podmiňuje zánik již nastalých právních následků. Podle toho, kdo má moc splnit podmínku rozlišujeme podmínky potestativní, kauzální a smíšené. U potestativních podmínek má moc podmínku splnit ten, kdo má z titulu nabývat či něco získat. Taková podmínka tak může být splněna jen za souhlasu obou stran. Kauzální podmínky záleží čistě na náhodě a smíšené podmínky jsou dílem ovlivnitelné a dílem náhoda.

Můžeme narazit i na zdánlivé podmínky, tedy na vedlejší ustanovení právních jednání, které vypadají jako podmínky, ale podmínkami nejsou. Jedná se zejména o ustanovení, které je zákonnou součástí právního jednání. Pokud by bylo ve smlouvě uvedeno, že je smlouva platná pod podmínkou, že druhá strana nejedná nekale a nesnaží se protistranu podvést, jednalo by se o nadbytečné ustanovení a již zákonem stanovenou součást právního jednání. Druhým příkladem by mohla být závět podmíněna platností a pravostí. Jak jsem již uvedl, podmínka spojuje právní následky s nejistou budoucí skutečností. Záleží tedy na tom, zda v budoucnu určitá událost nastane nebo nenastane. Podmínkou tak nejsou ustanovení, která se vztahují k přítomnosti nebo dokonce minulosti. Není možné podmínit nabytí nebo zisk na základě události, která se již stala, když uvážíme definici podmínky, která se váže na nejisté. Podmínkou také nejsou ustanovení o událostech, které nastat musí nebo nikdy nastat nemohou. V prvním případě se nejedná o podmínku, ale o doložení času, a ve druhém případě o podmínku nemožnou a tedy nedovolenou.

3.2 Určení času

Určení času (*dies*), je dalším tradičním právním jevem z římského práva, který nalezneme i v současném občanském zákoníku jako možné vedlejší ustanovení. Od podmínek se liší tím, že není spojen s nejistotou budoucí události, neboť je jisté, že daná událost nastane. Určení času nám pouze ukládá dobu, po které nastanou právní následky, anebo dobu, po které právní následky pominou. Na tomto základě rozeznáváme dva druhy určení času „*dies a quo*“ a „*dies ad quem*“.

Dig. 35.1.79. „*heres meus, cum morietur titius, centum ei dato*“. *purum legatu mest, quia non condicione, sed mora suspenditur: non potest enim condicio no exsistere.*.,,

„Můj dědic, když zemře Titius, at dá tomuto sto.“ Jedná se o čistý legát (nepodmíněný), neboť legát není pověšen pod podmínkou, ale pod prodlením, neboť podmínka se nemůže splnit.⁵⁰

⁵⁰ DOSTALÍK, P. Texty ke studiu římského práva soukromého. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 25

Dig. 35.1.79.1. „*heres meus, cum ipse morietur, centum titio dato. legatum sub condicione relictum est: quamvis enim heredem moriturum certum sit, tamen incertum est, an legatario vivo. dies legati non cedit et non est certum ad eum legatum perventurum.*“

„Můj dědic, když sám zemře, ať je sto dáno Titiovi.“ Legát je zanechán pod podmínkou. Neboť ačkoli je jisté, že dědic má (hodlá) zemřít, přece je nejisté, zda v téže době bude odkazovník ještě živ. Legát tedy nenapadne a není jisté, zda k němu legát skutečně přejde.⁵¹

První případ je pouze určením času, neboť odkládá účinnost právního jednání na základě právní události, která jistě nastane. Druhý případ se může zdát obdobný, ale jedná se o podmínku, protože není jisté, kdo zemře dřív.

Čas je možné určit různými způsoby, všechny však musí být jasné, srozumitelné a určité.

- *dies certus an, certus quando* – čas je určen konkrétním dnem v budoucnu, který jistě nastane, například prvního ledna roku 2019.
- *dies certus an, incertus quando* – čas je určen dnem nebo událostí, která jistě nastane, ale není jisté kdy, například až Gaius zemře.
- *dies incertus an, certus quando* – čas je určen dnem nebo událostí, u které není jisté, že nastane, například až bude Titus zletilý.
- *dies incertus an, incertus quando* – čas je určen dnem nebo událostí, u které nevíme, zda ani kdy nastane, například až se Sevius ožení.

Dies incertus an, certus quando a *dies incertus an, incertus quando* nejsou určením času, ale jsou podmínkami, protože jim chybí určitost a jistota. U uložení času platí obdobné náležitosti jako u podmínek, musí být určité, srozumitelné a jasné. Analogicky se na uložení času použijí ustanovení o podmínkách a jejich vadách při případné neplatnosti. Dědic mohl být povolán pod podmínkou nebo bez podmínky, ale nikdy nemohl být povolán pod určením času na základě zásady jednou dědic, navždy dědic.

⁵¹ DOSTALÍK, P. Texty ke studiu římského práva soukromého. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 25

3.2.1. Určení času v průběhu vývoje

Institut určení času přežil římskou říši a do svých úprav jej převzaly i moderní zákony. Určení času nepoznamenala větší významová změna, pouze se v průběhu dějin trochu měnila terminologie. V ABGB z roku 1811 bylo určení času výslovně upraveno v § 704 negativním způsobem a to tak, že „není-li jisté, zda nastane či nenastane doba, na níž zůstavitel omezil poslední vůli, hledí se na toto omezení jako na podmínku. Jde-li o rozhodnutí, zda se jedná o podmínku či určení času, zásadním je zde jistota, zda skutečnost nastane či nikoli.“ Článek 705 pak přidal pozitivní definici určení času „Pokud je čas určen tak, že rozhodná chvíle nastat musí, jedná se o určení času.“ Na určení času se používala některá ustanovení o podmínkách, jejichž úprava byla obsáhlejší.

Vládní návrh z roku 1937 v těchto bodech v podstatě převzal ustanovení z ABGB. Určení času se dostalo pouze pro praxi nevýznamných terminologických změn. Určení času již nebylo omezující podmínkou, ale podmínkou modifikující vůli zůstavitele. V obou jmenovaných zákonech se na nemožné určení času hledělo jako na podmínku nemožnou. Pokud by tedy byl určen čas, u kterého je jisté, že nemůže nastat, určení času by bylo neplatným ustanovením. Zákony z roku 1950 a 1964 ustanovení o určení času zcela vypustily. V zákoníku z roku 1950 nalezneme jen zmínku, že určení času je neplatným ustanovením v právu dědickém. Tedy nebylo možné k testamentu připojit vedlejší doložku určení času, neboť to tehdejší zákonodárci chápali jako zbytečné omezení pro dědice nad rámec zákona. V zákoníku z roku 1964 již nenalezneme ani tuto zmínku. Autoři odborné literatury se domnívají, že tak bylo proto, že zákonodárci smísili podmínku a určení času do jednoho. Pro praxi toto vypuštění také nemělo velkého významu, neboť dle výkladu zákona se nemohly připojovat ani podmínky a tak ani určení času.

K římské tradici institutu určení času se navrácí až NOZ z roku 2012, respektive 2014. Ten určení času opět rozsáhle upravuje a zároveň dovoluje jako vedlejší doložku k testamentu. Určení času, respektive podmínce času, se věnuji podrobněji dále v mé práci.

Kapitola 4

Římské právo dědické

Vlastnické právo bylo takřka neomezené, stejně takové bylo zůstavitelovo právo naložit se svým majetkem velmi svobodně. Vše vycházelo z římských zvyků a kontroly veřejného mínění. „Pietas, Fides a Humanitas“, základní vlastnosti, kterými se Římané měli řídit při projevech v dědickém právu, jediná hráz zákazů ve svobodě. Každý správný a slušný Říman chtěl mít v pořádku svoji závěť a jiné povolání dědiců bylo spíše nezvyklé. Dědictví se vždy opíralo o právní normy, nejdříve o obyčeje a následně o právní normy zákonné povahy. Pro dědění musely existovat delační důvody, které mohly být testamentární nebo intestátní. Řešení majtkového uspořádání v testamentu (testamentární posloupnost) bylo přednostním procesem před procesem intestátním. Je nutné uvést, že dědická posloupnost intestátní (dle zákona) vzniká až v dalším průběhu římské republiky.⁵² Velkou úlohu v římském právu dědickém sehrálo prétorské právo. Prétor vytvořil nové formy vztahů, které nebyly zakotveny původním římským právem civilním a byly chráněny prétorскими žalobami.⁵³ Ať již byl dědický titul ze zákona nebo ze závěti musel být v souladu s právem civilním i prétorským. Římskoprávní prameny tento rozdíl upravují tak, že původní civilní posloupnost označují „hereditas“ a posloupnost, která je chráněná prétorským právem jako „nonurum possessio“. Římané testament používali často a využívali i nabízených institutů. Jedním z oblíbených institutů byly legáty. Zůstavitel na základě legátů mohl po kusech odkázat svůj majetek. Časem se ale stal zneužívaným a na dědice pak zbyly pouze dluhy, čímž se institut ohrozil. Pokusili se stanovit nejvyšší hodnotu každého odkazu, ale to jen vedlo k další roztržitosti. Definitivum stanovil „Lex Falcidia“, který stanovil, že dědici musí zůstat alespoň jedna čtvrtina, jinak budou legáty poměrně umenšeny.

Vypořádání majetku ze zákona se neuplatňovalo v případě existence testamentu a dědické posloupnosti, dle zásady „*nemo pro parte testatus pro parte*

⁵² KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s. 266. ISBN 978-80-7380-054-3.

⁵³ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1, str. 266

*intestatus decedere potest.*⁵⁴. Neustavení osoby dědice, ale pouze pořízení pro případ smrti nebylo možné považovat za testament. A to ani v případě pořízení *kodicilu*⁵⁵, který byl dopisem pozůstalým od zůstavitele. Testament byl zpravidla jeho součástí, a také jedním z dokumentů, který se v průběhu času obsahově doplňoval anebo měnil: „*Si palam heres nuncupatus sit, legata autem in tabulis collata fuerint, Iulianus ait tabulas testamenti non intellegi, quibus heres scriptus non est, et magis codicilli quam testamentum existimandae sint: et hoc puto rectius dici.*“⁵⁶. Překlad: „*Tam, kde je dědic ústně určen a odkázané dědictví bylo zredukováno na psanou formu; Julianus říká, že tento způsob nemůže být chápán jako poslední vůle, ve které není zmíněn dědic, ale že by to spíš mělo být uvažováno jako dodatek k závěti (kodicil), a i já si myslím, že je to správný názor.*“⁵⁷. Bylo tedy třeba, aby zemřel zůstavitel bez sepsané platné závěti anebo závět pozbyla platnosti. Dědic je v takovém případě povolán se smrtí zůstavitele. Určující byly příbuzenské vztahy a římská agnátská rodina, až postupem času byla zatlačována do pozadí a do popředí se dostaly vztahy kognátského pokrevního příbuzenství.⁵⁷ Nejstarší posloupnost tedy byla agnátská, po otcí rodiny „*pater familias*“. Dědily takové osoby, které se po smrti zůstavitele staly *sui iuris*, tedy samostatnými subjekty práva. V této nejstarší době, kdy se dědilo na základě patriarchálních vztahů, dědici nemohli dědictví odmítnout. Chyběl tak významný prvek z dnešní moderní doby v podobě možnosti odmítnutí dědictví. Po přijetí zákona dvanácti desek se připojil nový prvek dědického práva nejbližšího agnáta. Pokud tedy zemřel zůstavitel bez nejbližších přirozených dědiců a neměl sepsaný platný testament, byl k dědictví povolán nejbližší agnát. Pokud jich bylo víc, dělila se pozůstalost rovným dílem. Pokud nebyl dědic, agnát se dědicem nestal, pak se pozůstalost stala věcí ničí a mohla být předmětem vydržení. Již zmiňované pretorské právo rozšířilo okruh povolaných a také je rozdělilo do několika skupin. Jednotlivým skupinám byl tedy časově oddělen moment, kdy jim byla pozůstalost nabízena. Jednotlivé třídy byly

54 SALÁK, Pavel. Zásady římského práva dědického a jejich odraz v novodobých kodifikacích. Časopis pro právní vědu a praxi. [Online]. 2012, č. 3, s. 228-234. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5861>

55 *lat. codicilli*

56 *The Roman lawLibrary: Corpus Iuris Civilis* [online]. liber 29.7.20. [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>

57 KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1, str. 270

následující: děti („unde liberi“) je ne zcela přesné označení, jednalo se o vlastní děti zůstavitelovi a emancipované děti zůstavitelovy, legitimní dědici („unde legitimi“) byli všichni dědici podle civilního práva, pokrevní příbuzní („unde proximi cognati“) byli až do šestého stupně, tedy zhruba na úroveň dnešních bratranců. Jednalo se o vývoj a nástup po původním agnátském principu. Poslední prétorskou třídou byla „unde vir et uxor“, tedy pozůstalá manželka, pokud spolu žili až do smrti v řádném manželství. Povolávání prétora byla dosti podobné dnešnímu povolávání soudem, kdy se postupně povolává jedna třída po předcházející.

Je zajímavé, že nejstarší římská právní úprava neznala institut neopomenutelného dědice a ponechávala plně na zůstaviteli, koho zmíní a koho opomene. V době republiky se institut začal vyvíjet a zůstavitel musel odkázat anebo je výslovně vydědit. Dále vzniklo několik zákonů, které institut neopomenutelného dědice upevnily. Jednalo se zejména o „*Lex furia testamentaria*“, „*Lex voconia*“ a „*Lex falcidia*“.

4.1 Struktura testamentu

Testament byl v římském právu stejně jako dnes v právu moderním jednostranný úkon zůstavitele, který tak rozhodl o své majetku pro případ smrti. Bylo nutné, aby zůstavitel byl způsobilý sepsat testament. Nebylo tedy možné, aby testament sepisovali například otroci nebo lidé slabé mysli. Římské právo dále vyžadovalo po zůstaviteli dodržování dalších pravidel, která rozhodovala o jeho platnosti. Zásadní částí testamentu bylo jmenování osoby dědice (dědická instituce) *essentialianegotii*. Ten musel být zřejmý již z úvodu respektive čela, a to především ve vztahu k ostatním částem testamentu. Protože jeho uvedení až v jiných částech až do doby Justiniána znamenalo zneplatnění až do místa uvedení jeho jména *caput et fundamentum totius testamenti*.⁵⁸ Římské právo bylo v tomto směru velmi formální s přesnými pravidly. Musela být také zřejmá vůle zůstavitele i ve formě obsahu. Latinská zvolání *Titius heresesto!* (Titus, budiž dědicem!), *Titium heredem esse iubeo!* (Přikazují, aby Titus byl dědicem) jsou přesně těmi formulami,

58 KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s. 159. ISBN 978-80-7380-054-3.

kteří určí osobu dědice a vyhovují římskému právnímu formalismu.⁵⁹ Dědicem nemohla být ustavena osoba *incerta persona* tedy osoba neurčitá: ustavitel nemá o této osobě jasnou představu. Takové ustavení nalézáme jak u Ulpinia a tak i Gaiuse: „*Qui primus ad funus neum veneritei heresmeus, milia dato!*“ „*Qui comque ad funus neum venerit...!*“ „*Qui comque filiomeo in matrimonium filiam suam conlocaverit et heresmeus, milia dat!*“⁶⁰. Překlad: „*Tomu, kdo první přijde na můj pohřeb, dejž můj dědic deset tisíc!*“ „*Každému, kdo přijde na můj pohřeb...!*“ „*Tomu, kdo provdá za mého syna svou dceru, dejž můj dědic deset tisíc!*“⁶¹.

Nesprávné jmenování osoby anebo neuvedení osoby v testamentu za určitých okolností nebylo překážkou pro získání dědictví. Zůstavitel mohl tuto osobu uvést v jiném dokumentu, ze kterého by bylo zřejmé, o jakou osobu se jedná.

Nejstarší formou testamentu byla závěť před lidovým shromážděním a testament před vojskem před bitvou. Poté se zavedl slavnostní testament mědi a vahami. Postupně se začala užívat ústní závěť a od klasického období písemný testament. V testamentu bylo možné ustavit jednoho nebo více dědiců s určenými nebo neurčenými podíly.

4.2 Podmínky a další instituty testamentu

Povolání obmyšlené osoby k dědictví na základě testamentu probíhalo buď v okamžiku smrti zůstavitele, anebo až po splnění podmínek v závěti.⁶² Je nutné zdůraznit, že universální sukcese „*semel heres semper heres*“, tedy „*kdo je jednou dědicem, je navždy dědicem*“ není překážkou v nahlížení na možnost anebo nemožnost připojení podmínek k testamentu. Obmyšlená osoba musí být dědicky způsobilá a to nejen z pohledu dožití se. Nezpůsobilost může vyvolat odkládací překážka v testamentu zůstavitele, která se uplatnila v době jeho smrti. Odkládací podmínka se uplatňovala pouze do okamžiku jejího splnění a dále se postupovala podle dědické způsobilosti. Vytvoření podmínek pro získání dědictví se opíralo o

59 KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s. 117,125. ISBN 978-80-7380-054-3.

60 KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s. 161. ISBN 978-80-7380-054-3.

61 Tamtéž.

62 ARNDTS, Karl Ludwig, SPÁČIL, Jiří, ed. *Učební kniha pandekt*. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2010. Klasická právní díla (WoltersKluwer ČR). s.172. ISBN 978-80-7357-517-5.

jejich splnitelnost, respektive mravnost. Čas plnění podmínek nebyl určen smrtí zůstavitele, ale bylo nutné je realizovat ještě za jeho života (jinak, byly považovány za neúčinné): „*Condicionum quaedam sunt, quae quandoque impleri possunt etiam vivo testatore, ut puta "si navis ex asia venerit", nam quandoque venerit navis...*“⁶³. Překlad: „*Existují určité podmínky, které mohou být splněny již za života zůstavitele, např.: „Až loď dorazí z Asie,“ pro podmínku to znamená, že bude splněna, jakmile loď dorazí...*“. Podobně nalézáme: „*Si filius sub condicione heres erit et nepotes ex eo substituantur, cum non sufficit sub qualibet condicione filium heredem institui, sed ita demum testamentum ratum est, si condicio fuit in filii potestate,...*“⁶⁴. Překlad: „*Jestliže syn je ustanoven dědicem za podmínky a vnukové jsou jeho náhradníci; není dostačující pro syna být ustanoven dědicem za jakýchkoliv možných podmínek, závěť je platná tam, kde dodržení podmínek je v kompetenci syna...*“. U osoby uvedené jako dědic s podmínkou a zároveň bez podmínky byla tato výhrada neplatná.⁶⁵ Vadám u podmínek se dále věnuji v následující kapitole.

Nabytí dědictví se při stanovené podmínce odkládalo na dobu jejího splnění. V případě smrti obtížené osoby nebylo možné nabýt pozůstalosti (delace). Právem obtíženého dědice bylo udělení držby pozůstalosti z rukou prétora. S podmínkou, že tato obtížená osoba musela poskytnout záruku těm osobám, které přicházely jako dědicové na řadu při nesplnění podmínky dědictví. Rozhodnutí prétora bylo individuální na základě žádosti obtížené osoby: „*bonorum possessio secundum tabulas*“⁶⁶. V římském právu byla tato záruka nazývána Mucionou kaucí: „*Is, cui sub condicione non faciemi aliquid relictum est, ei scilicet cavere debet Muciana cautione, ad quem iure civili, deficiente condicione, hoc legatum eave hereditas pertinere potest*“⁶⁷. Překlad: „*Tam, kde je majetek někomu ponechán za podmínky, že něco neudělá (nebude dělat), musí podat záruku pomocí Mucianovy kauce tomu,*

63 The Roman lawLibrary: Corpus IurisCivilis [online]. liber 35.1.2. [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>

64 The Roman lawLibrary: Corpus IurisCivilis [online]. liber 28.7.28. [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>

65 ARNDTS, Karl Ludwig, SPÁČIL, Jiří, ed. *Učební kniha pandekt*. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2010. Klasická právnícká díla (WoltersKluwer ČR). s.159. ISBN 978-80-7357-517-5.

66 Tamtéž, str. 159

67 The Roman lawLibrary: Corpus IurisCivilis [online]. liber 35.1.18. [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>

komu dědictví nebo majetek bude patřit podle civilního práva, pokud nedostojí podmínce, kterou měl splnit.“.

Další z podmínek testamentu, kterou mohl zůstavitel vytvořit je zákaz, nevykonání, zdržení se. Podmínkou je, aby obtížená osoba měla schopnosti tuto podmínku splnit. Tato podmínka podmiňovala nabytí dědictví až v okamžiku smrti obtíženého. Pro řešení této situace se uplatňovala kauce, kterou obtížený sliboval v případě nesplnění podmínek testamentu vydat. Při nesplnění podmínek se nemuselo dědictví vydávat naturálně, ale formou obligace.⁶⁸

4.2.1. Podmínky odkládací a rozvazovací

Odkládací podmínka existuje, kdy na ní závisí vznik zamýšlených právních následků, zda a kdy nastanou. Rozvazovací podmínka naproti tomu existuje tehdy, kdy podmiňuje zánik již nastalých právních následků. Podmínky rozvazovací svou samotnou povahou odporovaly již zmíněné zásadě, tedy že osoba, jež se jednou stala dědicem, je dědicem navždy. Na takové podmínky se proto nahlíželo jako na nedoložené. Považování takové podmínky za nedoložené znamenalo platné jmenování dědice, tedy podmínka připojena k povolání dědice jako by nebyla. Stejně se vztahovalo i na stanovení doby, časové určení. Ve vojenských dokumentech se rozvazovací podmínka připouštěla.

Neplatnost ustavení *institutio captatoria*⁶⁹ dědice se vztahovalo také na případy, kdy ustavený obmyslí závěti někoho třetího. Dále nebylo možné testamentem trestat dědice: nebylo povoleno vytvářet podmínky, které měly donutit někoho konat anebo nekonat.⁷⁰ Prameny uvádějí toto:“ *Si heres meus filiam suam Titio in matrimonium conlocaverit, milia Seiodato! Si filiam Titio in matrimonium non conlo caveris, milia Titio dato!*“⁷¹. Překlad: „*Provdá-li můj dědic svou dceru za Titia, ať zaplatí Seiovi deset tisíc. Neprovdáš-li dceru za Titia, zaplat' Titiovi deset tisíc!*“

⁶⁸ KINCL, Jaromír. Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s. 283. ISBN 978-80-7380-054-3.

⁶⁹ SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Právo majetkové.* Praha, 1933, s. 294.

⁷⁰ ARNDTS, Karl Ludwig, SPÁČIL, Jiří, ed. *Učební kniha pandekt.* Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2010. Klasická právníká díla (WoltersKluwer ČR). s.149. ISBN 978-80-7357-517-5.

⁷¹ KINCL, Jaromír. Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s. 159. ISBN 978-80-7380-054-3.

Zásada „*Semel heres semper heres*“, tedy že osoba, která se stala dědicem je navždy dědicem, se uplatňovala i u podmínek rozvazovacích: „*Hereditas ex die vel ad diem non recte datur, sed vitio temporis sublato manet institutio*“⁷². Překlad: „*Dědictví nemůže být legálně odkázáno od určitého času nebo do určitého času, ale i přes nedostatečnost vzniklou tím, že jsme ignorovali čas, ustanovení dědice zůstává v platnosti.*“ Byla-li podmínka nedoložitelná, tak to znamenalo, že obtížený dědic se platným dědicem nestal: podmínka k povolání dědice nebyla ustavena. Stejně římské právo řešilo i podmínky stanovení doby a času.

4.2.2. Podmínky pozitivní a negativní

Podle jejich formulace je můžeme rozdělovat na pozitivní a negativní. Pozitivní formulace pro skutečnosti, které mají nastat pro právní následky právního jednání. V případě pozitivní podmínky podmiňující závěť dědic nabude majetek až po nastalé skutečnosti formulované v pozitivní podmínce. Například Titus bude mým dědicem, pokud dokončí studia na universitě. Negativní formulace pro skutečnost, která nesmí nastat pro právní následky právního jednání.

4.2.3. Podmínky potestativní, kauzální a smíšené

Podle toho, kdo má moc splnit podmínku, rozlišujeme podmínky potestativní, kauzální a smíšené. U potestativních podmínek má moc podmínku splnit ten, kdo má z titulu nabývat či něco získat. Kauzální podmínky záleží čistě na náhodě a smíšené podmínky jsou dílem ovlivnitelné a dílem náhoda.

4.2.4. Nemožnost připojení podmínky

Již římské právo stanovilo omezení pro připojení podmínek k právnímu jednání. Jednalo se zejména o slavnostní jednání, jako bylo například formální prominutí dluhu nebo ustanovení poručíka. Pokud by taková právní jednání bylo učiněno podmíněně, bylo by celé neplatné. Dále bylo vyloučeno podmiňovat určité právní jednání některým druhem podmínek, například již zmíněné rezolutivní podmínky při závěti. „*Tento účinek má zvláště doložení podmínky, která se přičí pravé*

⁷² The Roman law Library: Corpus IurisCivialis [online]. liber 28.5.34. [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>.

podstatě právního jednání.“⁷³ Jinými obecnými slovy bylo vyloučeno podmiňovat jednání tak, že by byla narušena jeho podstata a smysl.

4.2.5. Platnost a účinnost podmínek

Připojení podmínky k právnímu jednání přinášelo určitý stav nejistoty. Jednání bylo platné, ale přesto se čekalo na splnění podmínky, aby nabylo účinnosti. Subjekty daného právního jednání jím byly vázány, protože bylo platné a musely si počínat tak, aby bylo dané právo chráněno a nenarušeno, přestože ještě čekaly na jeho účinnost. Spolu s ochranou práv byla spojena náhrada škody, kterou by subjekty způsobily během takové doby. Aby dědic, povolán pod odkládací podmínkou dědil, musel zůstavitele přežít a zároveň být způsobilý dědit.

Dig. 28.5.60.6. *Si ita scriptum fuerit: „titius ex parte tertia, maevius ex parte tertia heredes sunt: titius, si intra tertias kalendas navis ex asia venerit, ex reliqua parte herese esto“: videamus, ne titius statim ex semisse heres sit: nam duo heredes instituti sunt, sed titius aut ex semisse aut ex besse: ita sextans utique erit in pendenti et, si condicio exstiterit, ex besse herese erit, si non exstiterit, ille sextans maevio ad crescet. sed si decesserit titius, antequam condicio existat, deinde condicio exstiterit, tamen ille sextans non titii heredi, sed maevio ad crescet: nam cum adhuc dubium esset, titio an maevio is sextans datus esset, titius decessit nec potest intellegi datus ei qui tempore dandi in rerum natura non fuit.*

Pokud bylo napsáno: „Titius buď dědicem z jedné třetiny, Maevius buď dědicem z jedné třetiny. Titius, jestliže do třetích kalend přijede loď z Asie, budiž dědicem ke zbývající části.“ Ptáme se, zda bude Titius hned dědicem z jedné poloviny, neboť byli ustanoveni dva dědicové, ale Titius buď z jedné poloviny nebo ze dvou třetin. A tak jako by byla jedna šestina v nejistotě, jestliže se splní podmínka, bude dědicem ze dvou třetin, jestliže nebude, ona šestina přiroste k Maeviovu podílu. Jestliže Titius zemře dříve, než se splní ona podmínka a pak se ona podmínka splní, přece ona šestina nepřiroste Titiovu dědici, ale Maeviovi. Neboť když bylo až do té doby o tom pochybováno, zda připadne Titiovi nebo

⁷³ ARNDST, C. L. Učební kniha Pandekt. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. s. 93

Maeviovi, Titius zemřel, má se za to, že nemůže být dáno tomu, kdo v čase, kdy bylo dáváno, nebyl součástí tohoto světa.⁷⁴

U rozvazovací podmínky bylo jednání platné a účinné, nebylo jen jisté, zda účinnosti nepozbude. Postavení subjektů však bylo obdobné jako u odkládací podmínky.

Stav nejistoty končí rozhodnutím podmínky. „*Podmínka jest rozhodnuta, kdy buď událost nejistá nastala aneb když jest (objektivně) jisto, že již nenastane.*“⁷⁵ Pro zjištění zda nastalo splnění nebo zmaření podmínky bylo nutné zjistit pravou vůli zůstavitele dle římských zásad. Vůle zůstavitele byla klíčová a měla velkou přednost před písemnou formulací. Pokud nastala nejistota, zda byla podmínka splněna, římské právo upřednostňovalo cestu zmaření podmínky. Tento způsob jistě nebyl zcela spravedlivý, ale napáchal menší zlo než spor o splnění podmínky. Následkem pak bylo rozhodnutí, že podmínka byla splněna a jednání je účinné *ex nunc*, od doby splnění podmínky. Druhým následkem bylo rozhodnutí o nesplnění podmínky a nemožnosti nabytí účinnosti v budoucnu.

Dig. 34.5.10. „*Si fuerit legatum relictum „es cognatis meis qui primus Capitolium ascenderit“, si simul duo venisse dicantur nec apparet, quis prior venerit, an impediatur legatum? vel ... et verius est in his omnibus etiam legata et libertates impediri...*“

Je-li zanechán odkaz tomu „kdo první z mých příbuzných vystoupí na Kapitol“, (když) vystoupili dva najednou a nedalo se zjistit, kdo přišel první; zda je odkaz zmařen? nebo ... ve všech případech tohoto druhu je správnější, aby odkazy a svobody odpadly...⁷⁶

Dědic mohl být ustanoven také pod několika podmínkami. V takovém případě záleželo, zda bylo nutné splnit podmínky kumulativně, tedy všechny, nebo alternativně kteroukoli z nich. Pokud to zůstavitel výslovně nezmínil, zkoumala se dikce testamentu, zda spolu podmínky souvisí a je třeba je splnit všechny nebo

⁷⁴ DOSTALÍK, P. Texty ke studiu římského práva soukromého. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 127

⁷⁵ TILSCH, E. Občanské právo Rakouské. Část všeobecná. 2. doplněné vyd. Praha: Unie, 1913. s. 159

⁷⁶ BARTOŠEK, M. Škola právního myšlení. Praha: Karolinum, 1991. s. 43

nesouvisí a stačí splnit jen některou z nich. Pomůckou právníkům byla formulace a použití slov, například „i“ a „nebo“.

4.2.6. Substituční dědic

Právním zůstavitelem bylo v římském právu určit osobu, která měla právo stát se dědicem, a to v případě, že nebyl ustanovený dědic schopen přijmout pozůstalost. Důvody nepřijetí mohly být jakékoli, důležité bylo, zdali přijme primární dědic. Substituční dědic nebyl z pohledu práva podřazen dědici primárnímu, ale byl alternativou. Důvodem je, že určení substituta nebylo automaticky platné – předpoklad neplatnosti anebo neúčinnosti určení dědice. Od něj se odvíjela platnost anebo neplatnost dalších částí závěti, které předcházeli těmto ustanovením. To znamená, že nejdříve musela být platná ustanovení předcházející určení substituta. Příkladem je situace, kdy by substituční dědic byl podřazen instituci, která je neplatná. V takovém případě by substituční dědic byl neplatný.⁷⁷

Obecné náhradnictví latinsky označované jako *substitutio vulgaris* bylo nástrojem k určení neomezeného počtu náhradníků podle vůle zůstavitele. Tito náhradníci byli dědicové, ale jejich nárok byl podmíněn tzv. odkládací podmínkou. Jednalo se o podmínku nabytí ne dříve, než nabyde instituovaný dědic. V praxi to znamenalo, že institut mohl mít několik substitutů a tito substituti několik institutů. Dělení majetku za situace, že substituti jsou zároveň instituti, probíhalo dělením dle výše stanoveného podílu na dědictví. Ustanovení dědice s podmínkou, která znamenala formální přijetí tzv. *cretio*, a dědic by toto přijetí neučinil ve stanoveném čase, byl z dědictví vyloučen: *Et qui ita heres institutus est, si velit heres esse, debet intra diem cretionis cernere, id est haec verba dicere QOUD ME P. MEVIUS TESTAMENTO SUO HEREDEM INSTITUIT, EAM HEREDITATEM ADEO CERNOQUE. Quodsi ita non creverit, finito tempore cretionis excluditur, nec quicquam proficit, si pro herede gerat, id est si rebus hereditariis tamquam heres utatur.*⁷⁸ „A chce-li ten, kdo byl takto ustanoven dědicem, dědicem být, bude

⁷⁷ KLEŇOVÁ, Veronika. *Substitutio vulgaris a sloboda vôle v práve rímskom: všeobecné náhradníctvo v prameňoch rímskeho práva s dôrazom na justiniánske Digesta*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. Slovenské monografie. s.63. ISBN 978-80-7380-410-7.

⁷⁸ GAIUS II. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Přeložil Jaromír KINCL. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s.66. ISBN 978-80-7380-054-3.

muset ve lhůtě, kterou „cretio“ stanoví, provést (formální) rozhodnutí, to je pronést tato slova: PROTOŽE MNE PUBLIUS MAEVIUS SVÝM TESTAMENTEM USTANOVIL DĚDICEM, PŘIJÍMÁM TU POZŮSTALOST A ROZHODUJI SE (pro ni). Jestli se takto formálně nerozhodne, je vyloučen uplynutím doby, kterou „cretio“ stanoví. A pranic nepomůže, že si vede jako dědic, to je, že s pozůstalostním majetkem nakládá tak, jako by byl dědic.“⁷⁹ A nepřihlíželo se k tomu, že je platným dědicem. Za situace, že podmínka času byla neohraničená a dědic ji nesplnil, tak substitut byl povolán do poloviny pozůstalosti. Vpuštění substituta do pozůstalosti, za situace formálního nepřijetí pozůstalosti dědicem, se změnilo v době Marca Aurelia (121-180). Podmínku naplnění formálního přijetí dědictví byla situace, kdy se dědic začal chovat jako dědic. Tímto ztrácel substitut nárok na pozůstalost.⁸⁰

Ustanovení náhradníka dítěti pro případ, že zemře před dosažením dospělosti, latinsky označované jako *substitutio pupillaris*, se uplatňovalo za situace, kdy *pater familias* ustanovil svému potomkovi osobu *sui iuris*, pro případ že *pater familias* zemře dříve, než potomek dosáhne plnoletosti. Nemuselo se vždy jednat o vlastní potomky, ale mohli to být vnuci anebo nedospělé osoby, které po smrti *pater familia*, nepřešli pod vliv svých otců.⁸¹ Substitut dědil jenom v případě, že si nezletilý dědic nepřevzal pozůstalost, anebo zemřel před dosažením plnoletosti. To znamená, že jeden testament obsahoval dvě vůle. První z nich byla vůle otcova a druhá byla vůle otce za nezletilou osobu. V tomto případě je patrné staré zvykové právo, které stanovuje, že za nezletilou osobu která nemůže pořídit testament, může tuto situaci vyřešit *pater familias*.⁸² Substitute se také vztahovaly na situaci, ze které nezletilec těžil z pozůstalosti svého otce, a ze situací, kdy dědil a přijímal majetek po jiných osobách včetně ostatních příbuzných.⁸³ Uplatnit toto právo mohl *pater familias* i vůči svým pohrobkům a potomkům, které vydědil.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž s.174-177.

⁸¹ DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGCHAMPS DE BÉRIER, Franciszek. Právo římské. Základy soukromého práva. České vydání: Petr 86 Dostalík. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. s.103. ISBN 978-80- 87382-41-7.

⁸² ROBY, Henry John. *Roman Private Law in Times of Cicero and of the Antonines*. Cambridge: University Press, 1902. s. 204.

⁸³ GAIUS II. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Přeložil Jaromír KINCL. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s.182. ISBN 978-80-7380-054-3.

Podmínkou bylo sepsání závěti, z ní vycházelo i platné určení pupilárního substituta.⁸⁴ Platnost pupilární substituce je navázána na zletilost osoby. V případě ustavení dědicem osoby *heredes extranei* neboli dědic cizí, se neurčoval náhradník pro případ, že by stal dědicem a v definované lhůtě by zemřel. Situace se v takovém případě řešila pomocí fideikomisu, tak aby pozůstalost anebo její část byla navrácena.⁸⁵

4.2.7. Nezpůsobilost k právním úkonům

Římské civilní právo počítalo i se situací, kdy osoba nebyla způsobilá k právním úkonům (neschopnost platného porřízení závěti) a bylo nutné pro ně zajistit substituci - ustanovení náhradníka duševně nemocnému dítěti latinsky *substitutio quasi pupillaris*. Jednalo se o situaci, kdy by potomek nezískal testovací způsobilost, a z toho důvodu mu byl ustanoven dědic. Pro sestavení takového typu závěti (kvazi pupilární substituce) bylo nutno v římském právu mít souhlas císaře – konstituce vznikla za vlády císaře Justiniána. Především byl omezen okruh osob, u kterých se dala tato konstituce uplatnit – výhradně byl určen pro šílené potomky. Tato konstituce také omezovala i možné substituty – v prvním pořadí se substituty mohli stát dospělí potomci zůstavitele. Když nebylo žádných příbuzných, tak se substituty mohly stát jakékoliv dospělé osoby.⁸⁶

4.2.8. Vydědění

Svoboda nakládání se svým majetkem, a to i době své smrti, platilo k základním římským konstitucím. Toto právo se vztahovalo jmenování osoby do závěti. V Zákoně 12 desek bylo toto práva omezeno ve prospěch některých osob, které byly v přímé moci *pater familias* a v okamžiku smrti zůstavitele byly *sui heredes*, tedy vlastní dědic. Zůstavitel měl možnost je opomenout, ale jenom za situace, že

⁸⁴ KLEŇOVÁ, Veronika. *Substitutio vulgaris a sloboda vôle v práve rímskom: všeobecné náhradníctvo v prameňoch rímskeho práva s dôrazom na justiniánske Digesta*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. Slovenské monografie. s.36. ISBN 978-80-7380-410-7.

⁸⁵ GAIUS II. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Přeložil Jaromír KINCL. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s.184. ISBN 978-80-7380-054-3

⁸⁶ DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGCHAMPS DE BÉRIER, Franciszek. *Právo římské. Základy soukromého práva*. České vydání: Petr 86 Dostalík. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. s.104. ISBN 978-80- 87382-41-7.

je vydědí, pod sankcí neplatnosti závěti. To nutně neznamenalo, že zůstavitel byl s nimi v negativním stavu, ale mohli se dohodnout na jiném vyrovnání.⁸⁷

Z dnešního pohledu se jedná o neopominutelné dědice, kteří podle civilního práva *hereditatis petitio* mohli žádat o zneplatnění závěti – pak by platila intestátní posloupnost. V prétorském právu by jim za situace, kdy zůstavitel opominul neopominutelné dědice a ani je nevydělil, bylo přiznáno právo držby pozůstalosti oproti testamentu, latinsky *bonorum possessione contra tabulas cum re* s uvedením námitky podvodu latinsky *exceptio doli*.⁸⁸ Osoby podřízené *pater familias*, jmenovitě synové a pohrobci, museli být vyděděni jmenovitě. U ostatních osob se uplatňuje uvedení mezi ostatními: „*Ceteri omnes exheredes sunt*“, překlad: „Všichni ostatní buďtež vyděděni!“⁸⁹. Cituji: „*I. Napadnout platnost závěti svých rodičů jako nespravedlivou však není povoleno pouze dětem, ale také rodičům závět jejich dětí. Sestry a bratři budou chráněni císařskými konstitucemi pouze proti tomu, když byli dědici ustanoveni lidé se špatnou pověstí, nemohou tedy podat žalobu proti všem dědicům. Vzdálenější příbuzní, jako například bratři a sestry, nemohou v žádném případě podat žalobu, a pokud žalují, nebudou úspěšní. Žalobu proti nespravedlivé závěti mohou podat přirozené děti, stejně jako ty, které jsou, podle pravidla zavedeného naší konstitucí, adoptované, ale pouze tehdy, jestliže majetek zemřelého nemohou získat na základě jiného právního důvodu. Neboť ten, kdo může na základě jiného právního důvodu získat celou pozůstalost nebo její část, nemůže žalovat z důvodu nespravedlivé závěti. Také později narozené děti, které nemohou získat nic na základě jiného právního důvodu, mohou podat žalobu proti nespravedlivé závěti.*“⁹⁰

Do Justiánovy reformy se nemusely uvádět důvody pro vydědění, po jejím zavedení se již musely taxativně uvádět důvody. Příkladem jsou tyto důvody: ohrožování zůstavitele na životě, nevděk, nemravný život, krádež v domě

⁸⁷ BORKOWSKI, Andrew, DU PLESSIS, Paul. Textbook on Roman Law. 3rd ed. Oxford: University Press, 2005.s.236. ISBN 0-19-927607-2.

⁸⁸BUCKLAND, William Warwick. *Elementary Principles of the Roman Private Law*. Cambridge: University Press, 1912. s. 219 – 220.

⁸⁹ GAIUS II. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Přeložil Jaromír KINCL. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s.129. ISBN 978-80-7380-054-3.

⁹⁰ *Iustiniani Institutotiones*. Edice a český překlad BLAHO, Peter a Michal SKŘEJPEK. *Justiniánské instituce. 1. Vydání*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010. s.165.ISBN 978-80-246-1749-7.

zůstavitelově apod. Z jiných než zákonných stanovených důvodů nebylo možné vydědit. Další podmínkou bylo, že vydědění musí být všichni potomci včetně dcer a musí být uvedeni jmenovitě.⁹¹ Důvodem je koncepce římské rodiny, kdy se její členové za určitých okolností podílí na rodinném majetku. Jedinou oprávněnou osobou vůči majetku byla osoba *pater familias*, po její smrti se vlastníky jeho jmění stali potomci s výjimkou situace, kdy zůstavitel tomu zabránil. V moci *pater familias* bylo omezit potomky, ale pouze v čase do jmenování cizí osoby dědicem.⁹² Cituji: „*Naproti tomu opomene-li testátor osoby dětí ostatních, je testament platný, tyto opomenuté osoby „přirůstají“ však k dědicům zapsaným: jsou-li to „dědicové vlastní“ (sui heredes), (tedy s nárokem) na podíl virilní, jsou-li „cizí“ (heredes extranei), (tedy s nárokem) na polovinu (pozůstalosti). To znamená, že když například někdo ustanoví dědicem tři syny a opomene dceru, stává se dcera „přirůstkem“ dědičkou jedné čtvrtiny, a tím nabývá totéž, co by měla, kdyby otec zemřel bez testamentu. Avšak ustanoví-li onen (testátor) „dědice cizí“ a dceru opomene, stává se „přirůstkem“ dcera dědičkou jedné poloviny. To, co jsme řekli o dceři, chápeme jako řečené i o vnucích a (vůbec) o všech ostatních dětech, ať mužského či ženského pohlaví.“⁹³*

V Zákoně XII. desek byla přiznána zůstaviteli svoboda při nakládání s majetkem, ale byla chápána jako zásah do práv rodiny a byla považována za výjimku. Nebylo žádoucí, aby rodina upadla do chudoby, ale zákoník nestanovoval žádnou hranici, která by této situaci zabránila. Dalším faktem, který svědčí ve prospěch osob jiného práva, latinsky *persona alieni iuris*, které byly podřízeny *pater familias*, že neměly právní způsobilost nabývat majetek do svého vlastnictví. Stejně pravidlo platilo i pro majetek získaný od jiných osob a majetek plynoucí z vlastní práce. Všechn tento majetek připadl do vlastnictví *pater familias*. Vývoj římského práva dospěl k tomu, že zanechání jmění potomkům je *testamentum inofficiosum* neboli povinností zůstavitele. Když tuto situaci zůstavitel porušil, byly při pořizování závěti zpochybněny jeho smysly. Musíme to chápat jako označení situace, kdy zůstavitel není šílený, ale jeho rozhodování není v souladu se

⁹¹ Tamtéž 107.

⁹² HUNTER, William Alexander. *Introduction to Roman Law*. London: W. Maxwell & Son, 1880. Str. 157 – 158.

⁹³ HRDINA, Ignác, Antonín, DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 22 s.

zákonem.⁹⁴ A s jeho vůlí je třeba zacházet, jako by šílený byl. Z formálního práva neopominutelných dědiců vzniklo materiální právo podílu na dědictví. Toto právo se stalo součástí *querela inoficiosi testamenti* a bylo možné jej uplatnit v případě osob v závěti neuvedených a vyděděných. U vyděděných osob musela být splněna podmínka nespravedlivého vydědění. Zpravidla se tímto bránily zůstavitelovy děti, rodiče anebo sourozenci. Chtěly tímto dosáhnout zrušení testamentu, ten však zrušit nešlo, ale pouze jeho část, ze které bylo možné uspokojit nároky neopomenutelného dědice. Podání žaloby na testament latinsky *Querela* bylo osobním právem, které nebylo dědičné a zaniklo v momentě uznání testamentu anebo po uplynutí doby 5 let od chvíle kdy, se dědic z testamentu ujal dědictví.⁹⁵ Určování podílů na dědictví vycházelo z intestátní posloupnosti a nároků neopominutelných dědiců. Tento postup se neuplatňoval v případě, že byl vyplacen povinný díl, latinsky *portio debita*, v minimální výši $\frac{1}{4}$ hodnoty podílu. Do tohoto podílu se započítávaly odkazy, fideikomise anebo darování pro případ smrti. Mimo tento podíl stály dary a věna poskytnutá za života zůstavitele.⁹⁶ Sloučením formálních a materiálních nároků neopominutelných dědiců se ustálilo právo na skutečnosti, že neopominutelní dědici se stávali dědici a měli minimální nárok na část majetku. Tato část majetku je označována jako povinný díl. Hodnota povinného podílu se měnila i podle počtu neopominutelných dědiců: $\frac{1}{3}$ do 5 dědiců, od 5 dědiců se podíl zvyšoval na $\frac{1}{2}$ hodnoty majetku.⁹⁷ Situace, kdy nároky neopominutelného dědice nebyly uspokojeny v plné výši, se testament nerušil *ACTH ad supplemendam legitimam*, ale dědic mohl žádat plnění do výše nevyplaceného podílu. V situaci podání žaloby na testament se uplatňovalo právo pouze na nesplněnou část testamentu. Neopominutelný dědic se mohl se zůstavitelem dohodnout na vypořádání povinného podílu za jeho života.⁹⁸

⁹⁴Tamtéž 158 – 159.

⁹⁵SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Obecné nauky*. Praha, 1933. s.310-311.

⁹⁶ DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGCHAMPS DE BÉRIER, Franciszek. *Právo římské. Základy soukromého práva*. České vydání: Petr 86 Dostalík. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013.s.140. ISBN 978-80- 87382-41-7.

⁹⁷BORKOWSKI, Andrew, DU PLESSIS, Paul. *Textbook on Roman Law*. 3rd ed. Oxford: University Press, 2005.s.240. ISBN 0-19-927607-2.

⁹⁸SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Obecné nauky*. Praha, 1933. s.311-312.

4.2.9. Odvolání a neplatnost testamentu

Odvolání testamentu bylo možné od okamžiku jeho vzniku až do chvíle zůstavitelovy smrti. Písemný závazek v testamentu, že pozdější úpravy nemají být brány v úvahu je neplatný a nelze k němu přihlížet. Zničení anebo poškození listiny se závětí ji nezneplatnilo – její funkce byla ve formě důkazního prostředku. Původce testamentu měl právo ho v celém rozsahu po skončení 10-leté lhůty od data sepsání zrušit. Tomuto aktu museli být přítomní tři svědci a úředník. Jiná situace byla v prétorském právu, kde k zneplatnění stačilo porušení pečeti.⁹⁹

Neplatnost závěti se odvíjela od *testamentum imperfectum*, tedy předepsané formy testamentu. Dále byl předepsán i stav zůstavitele *testamenti factio aktiva*, způsobilost zůstavitele, a *testamenti factio passiva* nezpůsobilost zůstavitele. Od způsobilosti zůstavitele se také odvíjela platnost testamentu, ten platil jenom po dobu *testamenti factio aktiva*. Neplatnost testamentu se označovala *testamentum irritum*. Zneplatnění testamentu *testamentum ruptum*: porízení nového testamentu; narození nového potomka, který nebyl v testamentu jmenován anebo byl vyděděn. Další možností zneplatnění testamentu *testamentum injustum* spočívalo v situaci, kdy zůstavitel opomene neopominutelné dědice. Poslední možností bylo *testamentum destitutum*, tedy situace kdy se dědicové neujmou pozůstalosti a testament je tzv. opuštěný.

⁹⁹ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl III. 5. vyd. Praha: Nakladatelství J. Otto, 1922. s.42-43.

Kapitola 5

Vady podmínek

Podmínky mohou stejně jako každé právní jednání obsahovat vady. Vady mohou být různého charakteru a vždy nastává otázka, zda je neplatná pouze podmínka nebo celé ustanovení.

5.1 Podmínka nemožná a nedovolená

Římané rozlišovali, zda byla podmínka ustanovením v právním jednání mezi živými či mezi mrtvými. Nemožná podmínka mezi živými způsobila neplatnost celého právního jednání. Nemožná podmínka v právním jednání mezi mrtvými se považovala za nedoloženou.¹⁰⁰ Domnívám se, že šlo o logickou úvahu, neboť nemožná podmínka v právních jednáních mezi živými způsobila neplatnost tak ztíženého jednání a strany se mohly dohodnout na novém jednání a nové možné podmínce. V případě jednání mezi mrtvými, tedy při nemožné podmínce připojené například k závěti, se již mrtvý nemohl vyjádřit a nebylo by spravedlivé považovat celý zbytek jednání za neplatný.

Inst. 2.14.10 „*Impossibilis condicio in institutionibus et legatis nec non infideicommissis et libertatibus pro non scripto habetur.*“ Nemožná podmínka při ustanovení dědicem, u odkazů a fideikomisů, je považována za nenapsanou.¹⁰¹

Podmínky mohly být nemožné z fyzických nebo právních důvodů. Z hlediska platnosti právního jednání mezi tím nebyl rozdíl a jedná se nám spíše o logické rozlišení a oddělení. Fyzicky nemožné může být učinění něčeho, co fyzicky není možné, například vzlétnutí a dotknutí se slunce. Právně nemožné jsou takové podmínky, které nemohou být právně splněny, například prodej svobodného člověka. Není možné prodat dalšího svobodného vůlí nadaného jedince.

Římské právo rozlišovalo podmínky nemožné a nedovolené. Podmínky nemožné zkrátka nebylo možné splnit, ať už z fyzických nebo právních důvodů. Podmínky nedovolené by sice bylo možné splnit, ale požadovalo by to porušení

¹⁰⁰ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. Římské právo. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1, str. 135-6

¹⁰¹ BLAHO, P. *Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. S. 154-5

nebo obejití práva a z toho důvodu byly nedovolené. Nedovolená podmínka by například byla podmínka nabytí věci, pokud by obmyšlený z Kapitolu odcizil dvě amfory s vínem. Z hlediska následků římské právo spojovalo s nemožnou i nedovolenou podmínkou velmi podobné následky, a tak moderní právní předpisy mezi nemožnou a nedovolenou podmínkou již nedělají rozdíly.

5.2 Podmínka nemravná

Mravnost byla důležitým principem v římské společnosti. Zakázána byla taková ustanovení, která omezovala svobodu jednotlivce v podstatných náležitostech a byly tak proti dobrým mravům. Pro Římany bylo nemyslitelné, aby se podmínky týkaly politiky nebo náboženství. Zvláštností byly podmínky týkající se manželství. Pokud by zůstavitel podmínil dědice tím, že si nevezme určitou osobu za manželku, jednalo by se o podmínku nemravnou, protože ho omezuje v rozhodování v manželství. Pokud by byl ustaven pod podmínkou, že si má vzít určitou osobu za manželku, jednalo by se o podmínku platnou, neboť dědic si ji nemusí brát bez postihu a je mu ponecháno volné rozhodování v otázce manželství.

Dig. 35.1.71.1., „*Titio centum relicta sunt ita, ut Maeviam uxorem quae vidua est ducat: condicio non remittetur et ideo nec cautio remittenda est. Huic sententiae non refragatur, quod, si quis pecuniam promittat, si Maeviam uxorem non ducat, praetorracionem denegat: aliud est enim eligendi matrimonii poenae metu libertatem auferri, aliud ad testamentum certa lege invitari.*“ Titovi je odkázáno sto pod podmínkou, že se ožení s Maevíí, která je vdovou. Podmínka není odpuštěna, stejně jako kauce. Názorům těmto nestaví se na odpor, jestliže kdo slíbujíc peníze, že si nevezme Maeviu za ženu, prétor žalobu odmítne. Neboť něco jiného je odstraňovat svobodu manželství ze strachu nebo z trestu, něco jiného je být pozván k testamentu určitým pravidlem¹⁰²

Nemravná podmínka byla podmínkou nenapsanou: „*Si Maevia mater mea et Fulvia filia mea vivent, tum mihi Lucius Titius heres esto*“. *Servius respondit, si testator filiam numquam habuerit, mater autem supervixisset, tamen Titium*

¹⁰² DOSTALÍK, P. Texty ke studiu římského práva soukromého. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 24

heredem fore, quia id, quod impossibile in testamento scriptum esset, nullam vim haberet“¹⁰³.

Pokud moje matka Maevia a moje dcera Fulvia budou živы, nechť je Lucius Titius mým dědicem,“ „Servius byl názoru, že pokud testátor nemá žádnou dceru a jeho matka je stále živa, Titius bude nadále dědicem, protože když je cokoliv nesplnitelného (nemožného, nesmyslného) napsáno v závěti, nemá to žádnou účinnost.

5.3 Podmínka výsměšná

Jedním ze znaků právního jednání, ať již mezi živými nebo mezi mrtvými je vážnost, vážný projev vůle. Pokud by tedy nabytí či zisk měl být podmíněn zesměšněním nebo zostuzením, na podmínku se hledí, jako by nebyla připojena.

5.4 Podmínka nesrozumitelná

Nebylo-li zřejmé, co autor podmínky zamýšlel a jaká je jeho vůle, jednalo se o podmínku nesrozumitelnou a tedy neplatnou. Nesrozumitelnost mohla být spatřována ve vnitřních rozporech, neúplnosti nebo ve zmatenosti podmínky. V případě že testament nedával smysl anebo byl zmatený, přihlíželo se k pravému úmyslu testátora. Příklad zmateného výroku: „*Si Titius herese rit, Seius herese sto: si Seius herese rit, Titius heresesto*,“ Překlad: „Pokud bude dědit Titius, nechť dědí Seius.“. Takové ustavení nebylo platné. Příkladem platného jmenování osob dědice je ve výroku: „*Titius aut Seius heresesto*“. Překlad: „*Nechť dědí Titus a Seius*.“ Výklad, u kterého nebylo jednoznačně určit vůli testátora se uplatňovala: „*In ambiguo sermone non utrum quedicimus, sed id dūm taxat quo dvolumus*...“¹⁰⁴ Překlad: „*Pokud je věta dvojsmyslná, nemůžeme ji vykládat oběma způsoby, ale pouze podle záměru, úmyslu testátora*...“¹⁰⁵

¹⁰³ The Roman lawLibrary: Corpus IurisCivilis [online]. liber 28.5.46 (45). [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>

¹⁰⁴ The Roman lawLibrary: Corpus IurisCivilis [online]. liber 34.5.3. [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>

¹⁰⁵ Překlad autora

Kapitola 6

Vývoj podmínky v čase moderní úpravy

Pro srovnání se současným občanským zákoníkem jsem zvolil i starší úpravy civilního práva. Výběr byl záměrný z důvodu, že se autoři současné úpravy odvolávali jednak na existenci a inspiraci u *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie* z roku 1811 a Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937. Oba zákoníky se nepokrytě obracejí na římskou tradici civilního práva a především oblast práva dědického je analogická. Tedy důvody výběru jsou nasnadě. Nový občanský zákoník se s odchylkami vrací k římskoprávní tradici, kterou opustily socialistické zákoníky z let 1950 a 1964. Ani jeden ze socialistických zákoníků neobsahoval ustanovení o určení času (doložení času) a směřoval je spolu s podmínkami do jednoho. Zákoníky z roku 1950 a 1964 považovaly připojení určení času nebo podmínek k závěti za neplatné. Podle tehdejších zákonodárců nebylo možné omezovat dědice nad rámec zákona.

6.1 Rakouský zákoník z roku 1811

V roce 1797 je v západní Haliči uvedena v účinnost osnova občanského zákoníku, který po několika revizích se stává 1.1 1812 všeobecným občanským zákoníkem s platností pro všechny země rakouského císařství vyjma Uherska. V německém originále jeho název zní: *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*. Jeho uvedení tzv. sankcí bylo provedeno patentem (1. 6. 1811) císaře Františka I. (1792-1835).¹⁰⁶

Tvůrci tohoto kodexu práva se při jeho tvorbě řídili jednak přirozeně právní teorií, dále římským právem, německým právem a kanonickým právem - to se především promítalo do věcí manželských. Nelze opomenout skutečnost, že autoři přejímali některá ustanovení všeobecného zákoníku z Koldínova kodexu. Přirozené

¹⁰⁶SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů. Ostrava: KeyPublishing, 2012. Právo (KeyPublishing). s.18-20.ISBN 978-80-7418-146-7.

právo se projevilo především v částech smluvního charakteru, kde se uplatňuje určitá smluvní svoboda.¹⁰⁷

Právní dílo, které vzniklo, na konci 18. století, se s určitými korekcemi používalo až do roku 1950. V zásadě se jeho obsahu nedotkl rok 1848 a ani události zániku rakouského císařství. Po vzniku československé republiky se stal součástí jejího právního řádu a platil na území Čech, Moravy a Slezska až do 50. let 20. Století. Pro Slovensko a Podkarpatskou Rus se požívalo uherské zvykové právo. Nutnost společné právní úpravy na území Československa vedla k zahájení prací na revizi ABGB: v této časové posloupnosti 1920, 1926, 1932 a 1935. Poslední revize a sjednocení soukromého práva na území Československa z roku 1935 byla předložena parlamentu až v roce 1937. Potupná Mnichovská dohoda z října 1938 dalšímu unifikačnímu procesu zabránila.¹⁰⁸

Z merita věci této práce je důležité se zmínit o úpravě dědického práva v ABGB. Tvůrci toho kodexu využili římského práva a zejména principy zachování hodnot a přechodu vlastnictví na jednotlivce včetně vůle zvolit si svého dědice. Stát byl až posledním v řadě dědiců. Z římského práva také pochází úprava krytí dluhů jenom do výše aktiv – univerzální sukcese tzv. dobrodiním aktiv. Rakouský zákoník také umožňoval volnost přijetí dědictví, což je zjevná inspirace v římském právu.¹⁰⁹

Rakouský občanský zákoník se jako kodex soukromého práva používal na území Čech, Moravy a Slezska až do roku 1950, kdy začal platit tzv. Střední občanský zákoník. V tomto kontextu je ABGB považován za počátek moderního dědického práva. V praxi se s touto úpravou civilního práva lze v současnosti setkat výjimečně v rámci dodatečného projednávání dědictví osob zemřelých před koncem roku 1950. Důvodem jsou přechodná ustanovení z pozdějších úprav dědického práva: zákon č.141/1950 Sb.; zákon č.40/1964 Sb.; zákon 89/2012 Sb. Dle právní úpravy se aplikuje právo platné v den smrti zůstavitele. Tento postup byl potvrzen mimo jiné i nejvyšším soudem v roce 2002.¹¹⁰ Na druhou stranu tu

¹⁰⁷<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁰⁸SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů. Ostrava: KeyPublishing, 2012. Právo (KeyPublishing). s.18-20.ISBN 978-80-7418-146-7.

¹⁰⁹TILSCH, Emanuel. Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. V Praze: Bursík & Kohout, 1905.s.38.

¹¹⁰ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1093/2001. Nejvyšší soud [online]. Nejvyšší soud, © 2010 [cit. 30. 11. 2016].

existuje názor, který se opírá o ABGB: „...by to bylo v rozporu s dobrými mravy, veřejným pořádkem nebo právem týkajícím se postavení osob (například znevýhodnění dětí neprovdaných matek obsažené v ABGB...)“. ¹¹¹

6.1.1. Dědické právo

Dědické právo v rakouském občanském zákoníku rozlišuje tři dědické instituce: závět, smlouvu a zákon. Ve větě první § 536 ABGB se ukládá, že dědické právo nastupuje po smrti zůstavitele a v § 547 ABGB je zemřelý držitelem majetku až do jeho předání dědici.¹¹² Jednalo se tedy o ležící pozůstalost tzv. hereditas iacens. Nahlíželo se na ni jako na soubor majetku sui generis, který byl nedělitelný a zahrnoval veškerý majetek včetně dluhů a odkazů – vedeny byly samostatně. Majetek pozůstalého byl v ABGB definován jako soubor závazků a práv zesnulého – mimo práv a závazků navázaných k osobě zůstavitele.¹¹³ Do pozůstalosti byl zahrnut nejen majetek známý a o kterém se jednalo v dědickém řízení, ale i majetek, který se mohl objevit v budoucnosti.

Po smrti zůstavitele nastávala delace neboli nápad dědictví: osobám, které se považovaly za dotčené, se nabízelo přijetí pozůstalosti. Na základě ustanovení § 797 ABGB bylo stanoveno: „Nikdo nesmí dědictví svémocně vzít v držení. Dědické právo musí se před soudem projednat a jím musí být provedeno odevzdání pozůstalosti, tj. převedení v právní držbu.“¹¹⁴ Soud obeslal možné dědice a vyzval je k podání dědické přihlášky. Po průzkumu přihlášek rozhodoval o tom, zdali osoby přihlášené splňují případné podmínky stanovené zůstavitelem. Vydání dědictví soudem se dělo prostřednictvím odevzdávací listiny, která musela být

¹¹¹ BREJLOVÁ, Kateřina. Nové postavení věřitele v dědickém řízení a změna v odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele. Ad Notam: notářský časopis [online]. Praha: C. H. Beck, publikováno 24. 2. 2014 [cit. 30. 11. 2016].

¹¹² II. Entstehung des Erbrechts (§ 536 – §551): Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. JUSLINE [online]. Wien: ADVOKAT Unternehmensberatung Greiter & Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

¹¹³ AICHER, J. BYDLINSKI, F. ERTL, G. et al. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Videň: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990. s. 754.

¹¹⁴ § 797: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. JUSLINE [online]. Wien: ADVOKAT Unternehmensberatung Greiter & Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

doručena dědici. V období mezi přihlášením se k dědictví a vydáním odevzdávací listiny náleželo dědici pouze naturální dědictví (po roce 1950 byl tento princip zrušen a nahrazen principem, že dědictví se nabývá smrtí zůstavitele).

Zřeknutí se dědictví je v rakouském občanském zákoníku vedeno v § 551.¹¹⁵ Budoucí dědic mohl uplatnit renunciaci smlouvou se zůstavitelem. Platnost smlouvy vyžadovala notářský zápis anebo soudní protokol. Smluvní zřeknutí se dědictví bylo závazkem do budoucnosti, protože se vztahovalo i na potomky osoby, která se zřekla dědictví. Osobou, která mohla uzavřít takovou smlouvu, byl výhradně presumptivní dědic, který nebyl omezen na dědickém právu. Současný zákoník NOZ situaci řeší obdobně a ta je vyjádřena v § 1690 – § 1963 tohoto zákona: „(1) Soud potvrdí dědictví tomu, kdo dědictví neodmítl a má podle průběhu řízení o dědictví nejlepší dědické právo, poté, co je zabezpečeno, že vůle zůstavitele bude náležitě splněna.“¹¹⁶ Dědická přihláška zůstávala v platnosti i v případě, že došlo k dodatečnému vzdání se dědictví.

6.1.2. Podmínky

Podmínka respektive podmínky jsou v ABGB upraveny v rámci dědického práva v § 696 až § 703 a dále v § 897 – § 900. Podmínky chápal ABGB jako: „*Eine Bedingung heißt eine Ereignung, wovon ein Recht abhängig gemacht.*“¹¹⁷. Překlad: *Podmínkou se nazývá událost, na niž se právo učiní nezávislým.* V zákoníku jsou podmínky upraveny v obecné rovině a platí nejen pro dědické právo, ale i pro ostatní právní ujednání. Samotný termín právní ujednání se nevyskytuje v římském právu, které bylo výrazně individualistické. Podmínky lze chápat dvojím způsobem a to jako omezení v případě dědického práva a v případě podmínek připojeným ke smlouvám jako vedlejší ustanovení.

¹¹⁵ § 551: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. *JUSLINE* [online]. Wien: ADVOKAT Unternehmensberatung Greiter & Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

¹¹⁶ Potvrzení dědictví: § 1690. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sbírka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹¹⁷ AICHER, J. BYDLINSKI, F. ERTL, G. et al. *Komentarzum Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*. Vídeň: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990. s. 754.

Podmínky jsou nejisté budoucí události, protože obsahem podmínky může být skutečná událost, která se nalézá v budoucím čase a samotná nejistota je subjektivní. V tomto kontextu ABGB se drží římského práva. Podmínka není skutečná sama o sobě, ale existuje ve vztahu s právem. V tomto smyslu se v ABGB dělí i podmínky: kladné a záporné; odkládací a rozvazovací. Důvodem je skutečnost že se událost nemůže vztahovat na uskutečnění anebo neuskutečnění stejné činnosti a platí: „...zůstavitel může své pořizeni omeziti podmínkou, že dědic bude něco plniti ze své strany, nesplní-li jmenovaný dědic tuto podmínku, nastane dědění podle zákonné posloupnosti.“¹¹⁸.

Rakouský zákoník rozlišoval dvě podmínky, a to odkládací a rozvazovací. Ty označují počátek anebo zánik právních ujednání, a to ve vztahu k nejisté události. Odkládací podmínka odsunuje nabytí dědictví do budoucna a stanovuje podmínky pro obmyšleného. Příkladem může být podmínka dožití se a zároveň být způsobilým dědicem. Rozvazovací podmínka v rakouském zákoníku je spojená se ztrátou účinků právního jednání – obmyšlený pozbyl některého z práv. Určit o jaký typ podmínky se jedná je otázkou výkladu. V případě jakýkoliv pochybností se podmínka pokládá za odkládací. Dalším typem podmínek v ABGB jsou kladné a záporné.¹¹⁹ A to ve vztahu zda událost nastane anebo nenastane. Negativní podmínka může být v případě pochybností vyložena jako resolutní a obráceně negativní podmínka jako suspenzivní.¹²⁰ Obmyslitel si mohl klást také podmínky smíšené, kauzální a potestativní. Ty jsou však v ABGB teoretické, ale vyplývají z § 699, ale zákonodárce je však blíže nerozvádí.¹²¹ Platnost podmínek ve smyslu záměrného nesplnění, neoprávněného splnění a záměrného zmaření není v ABGB upravena. Tak trochu to odporuje římského právu, které se tímto podrobně

¹¹⁸ ROUČEK, František, ed. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. 2. dopl. vyd. Praha: Československý kompas, 1932. Komentované zákony Československé republiky, sv. 16.s.634.*

¹¹⁹ § 696: *AllgemeinesbürgerlichesGesetzbuch. JUSLINE [online]. Wien: ADVOKAT UnternehmensberatungGreiter&Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.*

¹²⁰ § 708: *AllgemeinesbürgerlichesGesetzbuch. JUSLINE [online]. Wien: ADVOKAT UnternehmensberatungGreiter&Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.*

¹²¹ § 699: *AllgemeinesbürgerlichesGesetzbuch. JUSLINE [online]. Wien: ADVOKAT UnternehmensberatungGreiter&Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.*

zabývá. Teoreticky je možné, že v případě platnosti podmínek byla inspirace hledána v Koldínově zákoníku, který je také neuvádí – inspirace městským právem.

6.1.3. Platnost a vady podmínek

Na rozdíl od platnosti podmínek je ABGB podrobně řešena problematika vad podmínek. V § 697 – 700 ABGB jsou uvedeny vady pro srozumitelnost podmínky, možnost podmínky, dovolenost podmínky a zákaz podmínek vylučujících manželství.¹²² Vada srozumitelnosti je takovou vadou, která je neurčitá a neúplná. A je splněna podmínka, že není možné výkladem zjistit pravý význam anebo smysl uvedené podmínky. Byla-li taková podmínka k závěti připojena, je tzv. přehlížena.¹²³ V případě smluvního ujednání s nesrozumitelnou podmínkou je takové ujednání neplatné v celém rozsahu.¹²⁴ Zjevný vliv římského práva je v s rozlišení, zdali se jedná o ujednání mezi živými anebo mrtvými. Splnitelnost podmínky, respektive vady možnosti upravoval § 698 ABGB. Splnitelnost podmínek ať byla objektivní, subjektivní, počáteční anebo dodatečná, nehrála v podstatně žádnou roli. Rozhodující byl charakter podmínky tedy odkládací anebo rozvazovací. V případě podmínky odkládací způsobuje její nemožnost jasnou neplatnost celého právního aktu. Opak předchozího je podmínka rozvazovací a její nemožnost způsobuje pouze její přehlížení. V případě smluv jsou nemožné podmínky důvodem k zneplatnění celé úmluvy.¹²⁵ Nedovolené podmínky jsou takové, které způsobují neplatnost právních úkonů – protiprávní, odporující dobrým mravům. Příkladem může být podmínka: „*že otec nesmí býti z dědictví vyživován, která se pokládá za nedovolenou.*“¹²⁶ Analogií jsou možné podmínky, kde platí

¹²² § 697: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. *JUSLINE* [online]. Wien: ADVOKAT Unternehmensberatung Greiter & Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

¹²³ § 697: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. *JUSLINE* [online]. Wien: ADVOKAT Unternehmensberatung Greiter & Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

¹²⁴ § 898: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. *JUSLINE* [online]. Wien: ADVOKAT Unternehmensberatung Greiter & Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

¹²⁵ § 898: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. *JUSLINE* [online]. Wien: ADVOKAT Unternehmensberatung Greiter & Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

¹²⁶ ROUČEK, František, ed. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2. dopl. vyd. Praha: Československý kompas, 1932. Komentované zákony Československé republiky, sv. 16. s. 285.

stejná pravidla. Pokud byly připojeny i podmínky dovolené a možné, je nutné je splnit – není důležité zdali jejich splnění bude náhodné, bude vůlí dědice, vůlí odkazovníka anebo třetí osoby.¹²⁷ Je-li podmínka bez vad, respektive neobsahuje-li něco nemravného anebo protiprávního, je platná a to i za situace, že se myslitel a obmyslený jejího plnění nedožijí. Bez jejich naplnění nelze nabýt dědického práva. Příkladem je situace z roku 1826, kdy dvorským dekretem bylo rozhodováno o stížnosti pozůstalých ve věci dědictví. Obmyslitel stanovil, že užítky z pozůstalosti náleží dědicům až po uplynutí lhůty 50 let. Uvedená časová lhůta znamenala, že dědicové nebudou mít možnost mít užitek z dědictví. Dvorská kancelář vydala dekret, kde mimo jiné uvádí: „...*poněvadž v případě tomto vůle zůstavitelova nic protizákonného neobsahuje, má se úplně vyplniti a úřady mají se v podobných případech dle toho přesně vždy zachovati...*“.¹²⁸

Předmětem dědického práva je i úprava vztahů v manželství. Podmínka manželství je vyjádřena v § 700 ABGB, kde se stanoví, že se k podmínce zákazu manželství dědice anebo odkazovníka nepřihlíží. V této souvislosti je nutné se také zmínit o pojmu zletilost a svéprávnost. V rakouském zákoníku se používal termín zletilost, který však nezohledňoval všechny podmínky plné způsobilosti k právním úkonům. Termín svéprávnost zohledňuje i situaci, kdy je dědic omezen k právním úkonům. V takovém případě je podmínka zákazu manželství anebo předčasného manželství důvodná.¹²⁹ Další z podmínek vylučujících manželství je situace, kdy ovdovělá osoba s jedním a více dětmi nesmí v budoucnu uzavřít sňatek. Tato situace se vyskytuje i ve dvorském dekretu č.870 z 23.5. 1844: „...*že to, co předepsáno v § 700, netýče se takového posledního nařízení, kterýmž pořizující zůstavi své manželce požívání celého dědictví nebo relativní části dědictví, aneb odkazu nějakého na čas vdovství jejího, aniž se vztahuje k posledním pořizujícím, jimiž pořizující tímž způsobem opatří nějakou jinou osobu až do té doby, když by*

¹²⁷ § 699: AllgemeinesbürgerlichesGesetzbuch. *JUSLINE* [online]. Wien: ADVOKAT UnternehmensberatungGreiter&Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

¹²⁸*Obecný zákoník občanský mocnářství rakouského a nařízení pozdější k němu se vztahující : doplněn příslušnými zákony a nařízeními o cizině, lenním právu, lesním hospodářství, literárním vlastnictví, ... vyvazeni pozemků a vyvlastnění : vzdělán k účelům studijním a k praktickému užívání i objasněn z rozsudků zásadních nejvyššího soudu.* Praha: Tisk a sklad Jindř. Mercy-ho, 1885, 1885, s.290. Příruční vydání zákonů s doplňky a výklady ; sv. 3.

¹²⁹§ 700: AllgemeinesbürgerlichesGesetzbuch. *JUSLINE* [online]. Wien: ADVOKAT UnternehmensberatungGreiter&Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

vešla v stav manželský....^{130 131} V roce 1862 se v dekretu stanoví toto: „...že bylo-li ovdovělé osobě, která od zůstavitele dědičným podílem aneb odkazem obmyšlena byla, na základě § 700 uloženo, aby se nevdávala, pozbývá podmínka tato platnosti, jakmile tato obmyšlená osoba děti, které tu byly v čase smrti zůstavitelovy, ztratila...“¹³². Zde se vychází z principu, že povinnost muže zajistit ženu po jeho smrti končí až uzavřením nového manželství. Tuto povinnost přebírá nový manžel. V tomto případě je rozvazovací podmínka přípustná, protože je sledován cíl zachování dědictví potomkům. Zákaz podmínky manželství vylučoval dle ABGB situaci, kdy dědic anebo odkazovník měl uzavřít sňatek s určenou osobou – k ustanovení se přihlíželo. Obecné svolání podmínky uzavření manželství s nekonkrétní osobou bylo považováno za legitimní.¹³³

Splnění podmínek za života zůstavitele ošetřoval § 701 ABGB, kdy splnění podmínky za života obmyslitele se prováděla znovu po jeho smrti: jenom v případě, když si to obmyslitel přál, anebo bylo možné podmínku splnit znovu. Když se obmyslitel vysloveně nevyjádřil, že se podmínka vztahuje na náhradního dědice anebo odkazovníka, tak se podmínka neopakovala.¹³⁴

6.1.4. Komparace úpravy

V kontextu této práce se musím zmínit i o propojení ABGB s římským právem, které bylo inspirací při jeho vytváření. Podmínky v dědickém právu se podobně jako v římském právu vztahují i na podmínky připojené ke smlouvám.

¹³⁰*Obecný zákoník občanský mocnářství rakouského a nařízení pozdější k němu se vztahující : doplněn příslušnými zákony a nařízeními o cizině, lenním právu, lesním hospodářství, literárním vlastnictví, ... vyvazení pozemků a vyvlastnění : vzdělán k účelům studijním a k praktickému užívání i objasněn z rozsudků zásadních nejvyššího soudu.* Praha: Tisk a sklad Jindř. Mercy-ho, 1885, 1885, s.291. Příruční vydání zákonů s doplňky a výklady ; sv. 3.

¹³¹§ 700: AllgemeinesbürgerlichesGesetzbuch. *JUSLINE* [online]. Wien: ADVOKAT UnternehmensberatungGreiter&Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

¹³²*Obecný zákoník občanský mocnářství rakouského a nařízení pozdější k němu se vztahující : doplněn příslušnými zákony a nařízeními o cizině, lenním právu, lesním hospodářství, literárním vlastnictví, ... vyvazení pozemků a vyvlastnění : vzdělán k účelům studijním a k praktickému užívání i objasněn z rozsudků zásadních nejvyššího soudu.* Praha: Tisk a sklad Jindř. Mercy-ho, 1885, 1885, s.290. Příruční vydání zákonů s doplňky a výklady ; sv. 3.

¹³³

¹³⁴§ 702: AllgemeinesbürgerlichesGesetzbuch. *JUSLINE* [online]. Wien: ADVOKAT UnternehmensberatungGreiter&Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

Samotný obsah termínu podmínky je opět dle antického vzoru nejistá budoucí událost a dále objektivní nejistota. Zároveň vylučuje přítomnost a minulost. Vada podmínek je kombinací římského práva a moderního práva: nesrozumitelná podmínka je ryze antická, tak vadné podmínky jsou zcela moderní a to z důvodu, že rozhoduje, zdali se jedná o podmínku odkládací anebo rozvazovací. Obdobně je AGBG řešena i otázka manželství: v zásadě jsou zákazy manželství vyloučeny, obdobně se vyjadřovalo i římské právo. V tomto pravidle, ale existují i výjimky, kdy římské právo umožňuje podmínku určité osoby. V AGBG bylo možné pouze to, že si dědic nevezme určitou osobu. A to za podmínek jde-li o osobu, která záměrně mařila a působila na dědice.

6.2 Vládní návrh občanského zákoníku 1937

Pod dobu existence tzv. první republiky byl v platnosti AGBG, který prošel celou řadou revizí. Ambicí nové republiky bylo vytvořit zcela novou normu, která by nahradila již mnohokrát aktualizovaný zákoník rakouský.¹³⁵ Vzhledem k faktu, že Vládní návrh silně vycházel z dosavadní úpravy ABGB, nedělím text stejně jako předchozí podkapitolu, ale v celé podkapitole se zaměřuji na odlišnosti k předchozí úpravě.

Autoři nového občanského zákoníku se netajili tím, že k jejich inspiraci mimo jiné sloužil i návrh občanského zákoníku z roku 1937. Jedná se o právní normu, která měla nahradit ABGB, který v původním znění pocházel z roku 1811. K přijetí vládního návrhu však zabránily události Mnichovské konference a vznik druhé republiky. Návrh zákona byl rozdělen na část pojednávající o uvozovacích a prováděcích předpisech a tři části občanského zákoníku. Z pohledu této práce se zmíním o druhé části občanského zákoníku, kde ve druhém oddělení bylo vedeno dědické právo. To zabíralo hlavu 15 až 24.¹³⁶

¹³⁵ *Senát Národního shromáždění : zpráva ústavně-právního a národohospodářského výboru k návrhu zákona 179/1924 Sb. z. a n., o zrušení svěřenství* online. cit. 3. 2.2013. Dostupné z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/tisky/T1946_00.htm

¹³⁶ *Návrh občanského zákoníku (1937) : důvodová zpráva* online. Senát parlamentu České republiky cit. 9. 2. 2018. Dostupné z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_15.htm.

Super revizní komise pro práci na zákoníku si uvědomovala tradici a kvalitu rakouského zákoníku, kde dědické právo bylo obsaženo v § 377 až 689 ABGB: „...že dědické právo patří s hlediska vědecké systematiky na konec, ale přesto se rozhodla, ponechati je tam, kde je měl občanský zákoník z roku 1811 (za práva o věcech), jen s tou změnou, že všechny hlavy, jednající o právu dědickém, budou shrnuty ve skupinu pod společným záhlavím *Právo dědické*“.¹³⁷ Přístup super revizní komise odrážel rozumový přístup a praktičnost, protože stoleté zásady dědického práva ponechala ve vládním návrhu zákona: „...vyhovují po stránce vědecké i po stránce praktické ...“¹³⁸

Vládní návrh počítal s ponecháním úpravy nabývání dědictví, a to včetně institutu dědické přihlášky, kterou musel dědic předložit soudu. Ponechal v zákoně i posloupnost testamentární, kterou se někteří členové komise snažili nahradit posloupností ze zákona. Rozšířena byla i možnost smlouvy dědické, která v ABGB byla vyhrazena pouze manželům a významově se posunula za ustanovení o posledním pořízení. Dále se do hlav o právu dědickém přemístila ustanovení o zcizení dědictví a delační důvody byly řazeny dle své právní síly: dědická smlouva, závěť a zákonná posloupnost. Z ABGB byla také převzata část o odkazech, které byly částečně regulovány. Příkladem je darování na případ smrti, kdy nezpůsobilý byl ten: „kdo se proti zůstaviteli, jeho dětem, rodičům nebo manželu dopustil zločinu...“.¹³⁹ V tomto případě se jednalo o návrat před revizí ABGB z roku 1916. V rámci pořízení pro případ smrti byl z návrhu občanského zákoníku vypuštěn případ námořní plavby. Nově byla formulována situace válečného pořízení, kdy konstrukce určovala jednotlivé podíly dědictví.

Testamentární posloupnost se měnila pouze v případě, kdy dědictví nenabyl dědic, ani náhradník povoláný zůstavitelem a ani zákonní dědicové. Původní úprava § 726 ABGB počítala s odkazovníky podle poměru jejich odkazů. Komise se rozhodla tento přístup změnit a do vládního návrhu zanesla: „...jistě neodpovídá pravděpodobné vůli zůstavitele, aby osoby, které zůstavitel výslovně obmyslil jen

¹³⁷ *Návrh občanského zákoníku (1937) : důvodová zpráva* online. Senát parlamentu České republiky cit. 9. 2. 2018. Dostupné z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_15.htm.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹

odkazem ..., nabývaly jako dědicové pozůstalosti celé...¹⁴⁰ Drobné změny byly provedeny v části neopomenutelného dědice, kdy se osobám náležících mezi neopomenutelní dědice prodloužil čas na 3 roky.¹⁴¹

Obecné náhradnictví se v novém návrhu kodexu měnilo jednak terminologicky, kdy termín vulgární substituce byl nahrazen termínem náhradnictví, a substituce fideikomisární termínem svěřenecké nástupnictví. V dědictví se také začalo rozlišovat mezi věcmi movitými a nemovitými ve vztahu jejich vázanosti na svěřenecké nástupnictví a svěřenecký závazek zůstavitele: „*jakmile jmění nabude první nástupník nesoučasně*“ za této podmínky zanikne.

Zůstavitelovi současníci anebo nesoučasníci byly osoby, o jejichž povaze rozhodoval moment zplození. Dobou pro dědění byl definovaný časový bod smrti zůstavitele – zřízení testamentu nerozhodovalo. Úprava dovětek (intestátní právo) v ABGB byla natolik vyhovující, že je vládní návrh převzal. Autoři vládního návrhu zdůrazňovali, že stávající úprava nedává podněty k dědickým sporům a to i v případě zákonné posloupnosti. Ta je shodná s kodifikací v ABGB. V důvodové zprávě autoři uvádějí následující: „...*plně vyhovuje právnímu nazírání lidu, jenž přijímá za spravedlivé dělení stejnoměrné, není-li projevena jiná vůle zůstavitelova. Za stoleté působnosti občanského zákoníku nikde se neobjevilo, že by právě intestátní posloupnost uvolňovala svazek rodinný*...“¹⁴² Autoři vládního návrhu usilovali o zásadní omezení okruhu zákonných dědiců čtvrté třídy podobně, jak bylo učiněno v novele v roce 1914. Od toho kroku ustoupili z důvodu existence platnosti jiných právních předpisů na Slovensku a Podkarpatské Rusi (Uherské zvykové právo). Vzdálenější příbuzní byli ze zákonného dědictví vyloučeni, jak vyplývá z §550 vládního návrhu občanského zákoníku. Toto vyloučení se vztahovalo na descendenci čtvrté parentely. S principem reprezentace při povolávání dědiců v první třídě se setkáváme v § 552. Nezpůsobilost anebo zřeknutí

¹⁴⁰ *Návrh občanského zákoníku (1937) : důvodová zpráva* online. Senát parlamentu České republiky cit. 9. 2. 2018. Dostupné z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_15.htm.

¹⁴¹ HORÁK, O. Státní zásahy do vlastnických vztahů po 2. světové válce. In: VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. Vývoj soukromého práva na území českých zemí. Brno : Masarykova univerzita, 2012, I. díl. s. 285. ISBN 978-80-210- 6006-7.

¹⁴² *Návrh občanského zákoníku (1937) : důvodová zpráva* online. Senát parlamentu České republiky cit. 9. 2. 2018. Dostupné z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_15.htm.

se dědictví je řešeno v § 388, § 390 a § 590. V dalších třídách (2, 3, částečně 4) dědictví byly provedeny pouze drobné stylistické změny a návrh odpovídal ABGB.

Druhá třída dědiců uvedená v § 555 rodiče a jejich potomci - rozlišovala mezi plnorodými a polorodými sourozenci zůstavitele, podobně byla řešena i 3. třída starých rodičů a jejich potomků - § 557 rozlišuje mezi plnorodými a polorodými sourozenci. V poslední čtvrté skupině uvedené v § 560 jsou jako zákonní dědicové uvedeni staří rodiče rodičů bez potomků. Změnou oproti ABGB bylo přenesení dětí z neplatných manželství na úroveň dětí z platných manželství. V § 562 až 567, kde se tato úprava nachází, je přiznáno dědické právo po otci a jeho příbuzných. Dědické právo po matce a jejích příbuzných přináleželo jen dětem nemanželským, jak je uvedeno v § 563. Manželovi připadla část majetku po odečtení $\frac{1}{4}$ nároku zůstavitelových dětí a $\frac{1}{2}$ majetku připadajícího na zůstavitelovy rodiče, prarodiče a jejich potomky. V § 568 se uvádí, nebudou-li zákonní dědicové z prvních dvou tříd a starých rodičů, připadá manželovi celá pozůstalost. Toto dělení odpovídá i ustanovení rakouského občanského zákoníku. Další změny se týkají pouze slučování a rozpojování paragrafů. Nelze ani zapomenout na provedení jazykové stylistické úpravy z pravděpodobného důvodu srozumitelnosti.

Vládní návrh občanského zákoníku (tzv. Osnovy) byl projednáván Národním shromážděním v letech 1937 až 1938 na schůzích poslanecké sněmovny č. 92 – č. 94. Dále se projednával i v senátu, a to na schůzích č. 67.- č. 70. Text návrhu Osnovy úspěšně prošel prvním čtením v obou komorách Národního shromáždění. Do druhého čtení pak putoval text, který byl upraven na jednáních jednotlivých výborů. Změny byly provedeny v částech, které se nevěnovaly dědickému právu. Podzimní události roku 1938 znemožnily další projednávání v tzv. druhém čtení předkládaného zákona. Po dobu trvání první republiky platil aktualizovaný občanský zákoník ABGB z roku 1811, důvodem, proč nová republika nepřistoupila k revizi civilního práva v dřívější době, je asi pravděpodobně nekritický obdiv k tomuto dokumentu.

Kapitola 7

Dědické právo podle nového občanského zákoníku

Občanský zákoník z 60. let 20. století v době své platnosti vyhovoval potřebám tehdejší společnosti a byl odrazem socialistického chápání soukromého práva. Od 1. ledna 2014 vstoupil v účinnost nový občanský zákoník, který reflektuje současné potřeby soukromého práva. Zároveň se až na odchylky navrácí k tradici předválečného soukromého práva. Nový občanský zákoník se navrácí k osvědčeným institutům, formulacím, pojmům a nástrojům, které byly v českém právním řádu již používány. Předobrazem toho zákoníku je soukromé římské právo, které se recepcí přes historické kodexy promítá do jeho obsahu.

Dědické právo bylo v občanském zákoníku z 60. let řešeno na základě představy, že zůstavitel a jeho názor není podstatný a to z důvodu, že mrtvý člověk nemá vůli. Všechna váha byla tedy přesunuta na živé – právo obmyšlené osoby na majetek po zůstaviteli. Vůle zůstavitele byla potlačována do té míry, že v situaci existence závěti se dědicové mohli dohodnout na jiném dělení majetku, než předpokládal testament. Dohoda byla nadřazena vůli zůstavitele. Nový občanský zákoník toto již neumožňuje s výjimkou situace, že zůstavitel tuto dohodu o rozdělení majetku uvede v testamentu.¹⁴³ Rozsah právní úpravy dědictví se v novém občanském zákoníku rozšířil na 250 paragrafů. Pro srovnání občanský zákoník z 60. let 20. století se úpravě dědictví věnoval v rozsahu 44 paragrafů. Původní úprava opustila i tradici vedlejších doložek, které jsou vyjádřením přání a tužeb.

7.1 Testament

První z výčtu možností uvedených v občanském zákoníku pro případ smrti je závěť: „*Pořízení pro případ smrti jsou závěť, dědická smlouva nebo dovětek.*“¹⁴⁴

¹⁴³ *Závěť už lze pořídit podle nového zákoníku* [online]. www.obcanskyzakonik.justice.cz, 2. července 2012 [cit. 14. června 2014]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/zavet-uz-lze-poridit-podle-noveho-zakoniku/>.

¹⁴⁴ Pořízení pro případ smrti: § 1491. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

Z pohledu právní váhy je silnějším institutem dědická smlouva a to z toho důvodu, že pořizování závěti bude aktem běžným a častým. Pořizování dědické smlouvy pak aktem méně častým a dle tvůrců nového občanského zákoníku se jedná o institut speciální.¹⁴⁵

Samotná definice závěti je uvedena v § 1494: „*Závěť je odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz. Není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořizena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího porřízení, je závěť neplatná.*“¹⁴⁶. Je nutné uvést, že žádná jiná definice než uvedená není platná. Základním znakem závěti je ustavení minimálně jednoho dědice, kterému po dobu po smrti zůstavitele je zanechána pozůstalost anebo podíl na ní. Právem zůstavitele je odvolat závěť anebo její části dle libosti a v jakémkoliv množství, dle jeho uvážení. Akt závěti musí být osobní a bez účasti další osoby: „*Právo povolání dědice je osobním právem zůstavitele. Zůstavitel nemůže povolání dědice svěřit jinému, ani pořádit společně s jinou osobou.*“¹⁴⁷ Dále je závěť vyjádřením vlastní vůle a přání obmyslitele je zakázáno, aby přistupoval na návrhy druhé osoby a učinil je svými. Datování závěti není povinné, ale v případě existence vícero závětí bude rozhodující při určení jejich platnosti časová posloupnost. Nebude-li možné tuto posloupnost určit, jsou závěti považovány za neplatné.¹⁴⁸ Tento postup je sice formální, ale zjednodušuje situace, kde dědicové z nějakého důvodu napadnou části závětí, které nejsou datovány, a budou argumentovat nesprávností ustavitele. Na soudu je pak dokázat, o jakou míru nesvéprávnosti se v daném okamžiku jednalo.¹⁴⁹ Římské právo se ustavení dědice závětí promítá i do formy jejího vyhotovení. Poslední vůle se dle NOZ dá pořádit výhradně písemně, ale v určitých případech je

¹⁴⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [online] [cit. 29. června 2014] s. 160. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

¹⁴⁶ Pořízení pro případ smrti: § 1494. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁴⁷ Pořízení pro případ smrti: § 1496. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁴⁸ Pořízení pro případ smrti: § 1494. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁴⁹ PĚCHA, František. *Závěť bez data? To bych nedoporučoval! Ad notam*. Praha: Notářská komora ČR, 2013, 19(1), s. 14. ISSN 1211-0558.

možné použít i ústní formu: „Závěť vyžaduje písemnou formu, ledaže byla pořizena s úlevami.“¹⁵⁰ Podmínka písemného vyhotovení je logická a zcela srozumitelná ve smyslu vyjádření svobodné vůle obmyslitele. Písemná forma závěti je dle NOZ vedena jako soukromá a veřejná. Soukromá závěť může být napsána vlastní rukou, tzv. *holografní závěť*¹⁵¹, a její platnost není potřeba prohlašovat přede svědky prohlášení, že listina obsahuje poslední vůli.¹⁵² Další možností je alografní závěť vytvořená v textovém editoru a vytištěná tiskárnou. Zde je kladena podmínka, že závěť musí být přede svědky podepsána a dokument označen prohlášením, že se jedná o poslední vůli. Povinností svědků je takovou závěť vlastnoručně signovata zanechat údaje k jejich budoucí identifikaci.¹⁵³ Zvláštní situace nastává v okamžiku, kdy zůstavitel se nalézá ve zdravotnickém zařízení anebo je v péči sociálního zařízení. Na tuto pamatuje § 1493 NOZ: „(1) Pořídil-li zůstavitel pro případ smrti v době, kdy byl v péči zařízení, kde se poskytují zdravotnické nebo sociální služby, nebo kdy jinak přijímal jeho služby, a povolal-li za dědice nebo odkazovníka osobu, která takové zařízení spravuje nebo je v něm zaměstnána nebo v něm jinak působí, je povolání těchto osob za dědice nebo odkazovníka neplatné, ledaže se tak stalo závětí učiněnou ve formě veřejné listiny. (2) Mohl-li zůstavitel po ukončení péče takového zařízení nebo po uplynutí doby, kdy jinak přijímal jeho služby, bez obtíží pořádit ve formě veřejné listiny, odstavec 1 se nepoužije, pokud jde o neplatnost závěti nebo dovětku.“¹⁵⁴ Je to určitá forma zákonné obrany situace, kdy může dojít k ovlivnění rozhodnutí zůstavitele. Platnost a počet svědků uvádí § 1540a 1541 NOZ: svědek je neplatný, jestliže se jedná o zůstavitele, jeho příbuzného anebo zaměstnance. Vyloučení jsou i zapisovatelé anebo tlumočníci. Výjimkou jsou situace, kdy zůstavitel napsal testament vlastní rukou,

¹⁵⁰ Forma závěti: § 1532. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁵¹ Forma závěti: § 1533. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁵² PĚCHA, František. Závěť bez data? To bych nedoporučoval! *Ad notam*. Praha: Notářská komora ČR, 2013, **19**(1), s.14. ISSN 1211-0558.

¹⁵³ Forma závěti: § 1534 a § 1539. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁵⁴ Pořízení pro případ smrti: § 1493. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

uvedeným osobám něco zanechal anebo byli přítomni další tři svědci, kteří tuto vůli potvrdili.¹⁵⁵

Osoby, které jsou stíženy nějakou vadou (smyslové postižení), která jim znemožňuje čtení a psaní, mohou svoji vůli projevit před třemi svědky, kteří jsou současně přítomni, tak že, listina s odkazem je nahlas přečtena svědkem, který nebyl jejím pisatelem a zůstavitel ji potvrdí, že obsahuje jeho vůli: „(1) *Je-li zůstavitel nevidomý, projeví poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být nahlas přečtena svědkem, který závěť nepsal. Zůstavitel před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. (2) Je-li zůstavitel osobou se smyslovým postižením a nemůže-li číst nebo psát, projeví poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, jejíž obsah musí být tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolí, svědkem, který závěť nepsal; všichni svědci musí ovládat způsob dorozumívání, kterým je obsah listiny tlumočen. Zůstavitel zvoleným způsobem dorozumívání před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli.*“¹⁵⁶. Potvrzení vůle nelze odbyť konkluzivním způsobem, tedy nějakým kývnutím, ale zřetelným způsobem.¹⁵⁷ Je nutné zdůraznit, že zůstavitel volí takové prostředky, kterými je schopen se dorozumět, a to platí i o svědcích. Ti musí být schopnosti stejného způsobu komunikace. V dokumentu musí být uveden způsob komunikace a musí být uvedeno i smyslové postižení: „(1) *Pokud v písemné formě právně jedná ten, kdo nemůže číst a psát, ale je schopen seznámit se s obsahem právního jednání pomocí přístrojů či speciálních pomůcek nebo prostřednictvím jiné osoby, kterou si zvolí, opatří listinu podpisem; není-li s to se podepsat, učiní namísto podpisu před alespoň dvěma svědky na listině rukou nebo jinak vlastní znamení, ke kterému jeden ze svědků připiše jméno jednajícího.*“¹⁵⁸. Občanský zákoník se nevěnuje osobám, které mají jiné než smyslové postižení a mohou využívat práva poslední vůle. Tito lidé neumějí a ani nemohou si poříditi alografickou anebo holografickou závěť. Řešením je porřízení

¹⁵⁵ Svědkové závěti: § 1540 a § 1541. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁵⁶ Forma závěti: § 1535. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁵⁷ *Občanský zákoník: komentář*. Praha: WoltersKluwer ČR, 2014. Komentáře (WoltersKluwer ČR). s.132. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹⁵⁸ Forma právních ujednání: §563. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

poslední vůle veřejnou listinou.¹⁵⁹ Důvodem k takovému postupu tvůrců NOZ je skutečnost, že Česká republika má statisticky zcela zanedbatelnou negramotnost. Obecně platí, že osoba, která se může podepsat anebo učinit nějaké vlastní znamení anebo použít vlastní symbol, si může pořídit soukromou závěť. V opačném případě je nutná forma veřejné listiny. To platí i pro osoby s omezenou svéprávností, kde se musí přihlížet k tomu, zda jsou schopny projevit vlastní vůli.¹⁶⁰

Šílené osoby, jak se v římském právu nazývaly osoby s omezenou schopností projevovat svoji vůli - nebyly způsobilé v testamentární způsobilosti, ale existuje výjimka tzv. světlých okamžiků. To znamená, že byly tolik při vědomí, že se staly způsobilými pro pořízení poslední vůle.

Testamentární pořízení veřejnou listinou se dá uskutečnit s pomocí notáře, který vyhotoví o takovém aktu tzv. notářský zápis, který je považován za veřejnou listinu.¹⁶¹ Takový způsob závěti je uložen u notáře a zároveň je evidován v Evidenci právních jednání pro případ smrti, kterou provozuje Notářská komora České republiky. Notář je povinen zjistit, zdali je poslední vůle pořizována s rozvahou, vážností a bez donucení: „*Kdo sepisuje veřejnou listinu o závěti, přesevďčí se, zda se projev poslední vůle děje s rozvahou, vážně a bez donucení.*“¹⁶² Dodržení uvedených pravidel je nutné pro platnost veřejné závěti obdobně se podmínky vztahují na osoby zapisující poslední vůli formou závěti s úlevami. Takovou závět si mohou pořídit nejen osoby se smyslovým postižením, ale i osoby starší 15 let, které nedovršily dospělosti; dále osoby omezená na svéprávnosti.¹⁶³ Takové pořízení pak mohou uložit do veřejné úschovy, ale tímto se nestávají veřejnými listinami.

Občanský zákoník umožňuje i tzv. privilegované závěti, které lze pořídit jak ve formě soukromé, tak i veřejné. Právní úprava je řešena v §1542 – §1549 NOZ a vymezuje okruh použití:

Ústní závěť, kterou může pořídit osoba při nečekané události, kdy je ohrožena na životě, tuto vůli musí projevit před třemi svědky (současně přítomni).

¹⁵⁹NOVOTNÝ, NOVOTNÁ. Op. Citace. Str. 49 - 50 51

¹⁶⁰NOVOTNÝ, NOVOTNÁ. Op. Citace. Str. 49 - 50 51

¹⁶¹Forma závěti: § 1537. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sbírka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁶² 1538

¹⁶³ 1538

Obdobně se může vyjádřit i osoba, která byla na veřejném místě ochromena mimořádnou událostí a nelze po ní chtít, aby závět pořizovala jinou formou.

Za situace, kdy není možné pořídit písemnou závět z důvodů obavy o její fyzické zachování anebo možnou ztrátu, je možné pořídit její ústní formu.¹⁶⁴

Platnost takové závěti je ovlivněna jednak svědky, kteří mohou o takovém ústním ujednání sepsat protokol a ten pak slouží jako rozhodný dokument. V případě, že takový protokol nesejíší, je povinností soudu je vyslechnout. Za rozhodný důvod se pak považuje soudní protokol s výslechy svědků.¹⁶⁵ V případě, že obmyslitel zůstal naživu, je závět stále platná. Pořízení závěti veřejnou listinou jde za situace, kdy zůstavitel nabyt důvodné podezření, že zemře dříve, než by mohl pořídit závět. K tomu to úkonu jsou nutní dva svědci a starosta obce, ve které se zůstavitel nachází. Povinností obce je zajistit následnou notářskou úschovu.¹⁶⁶ Občanský zákoník pamatuje i situace, které mohou nastat, mimo území České republiky respektive zůstavitel se nachází na palubě letadla za letu a na palubě námořní lodi. Podmínkou je, aby letadlo bylo zapsáno v leteckém rejstříku a loď plula pod vlajkou České republiky. Pořízení lze získat za přítomnosti kapitána a dvou svědků – zvláštností je, že nemusí být přítomni stále. Tento akt lze provést pouze za situace, kdy není tímto výkonem narušena bezpečnost letu anebo plavby.¹⁶⁷

Nový občanský zákoník také upravuje situace posledního pořízení pro služební zaměstnance armády a jim podobným osobám, které náleží k ozbrojeným složkám.¹⁶⁸ Poslední vůli zůstavitele může zaznamenat voják, velitel jednotky anebo voják s hodností důstojníka a vyšší. Podmínkou je účast dalších dvou svědků a přečtení pořízení zůstaviteli, který svou závět potvrdí – po svědcích je vyžadováno písemné potvrzení.¹⁶⁹ Při dodržení všech formálních náležitostí je tato pořízení považováno za veřejnou listinu. V případě nedodržení formálních podmínek je

¹⁶⁴KŘIVSKÁ, Miloslava. Privilegované závěti. *Ad Notam*. 2013, roč. 19. č. 5. Str. 9

¹⁶⁵1476

¹⁶⁶Úlevy při pořizování závěti: § 1543. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sbirka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁶⁷Podobně ŠEŠINA, Martin. Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*. 2009, roč. 15. č. 2. Str. 56 - 58 177 Tamtéž 54

¹⁶⁸ Úlevy při pořizování závěti: § 1545. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sbirka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁶⁹ŠEŠINA, WAWERKA. In: ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA. *Op. Citace*. Str. 150

pořízení platné, ale už se nejedná o veřejnou listinu.¹⁷⁰ Časová platnost pořízení je omezena lhůtou 3 měsíců a to v případě, že zůstavitel je na živu. Tato lhůta neběží po dobu, po kterou nemohl zůstavitel pořídit závěť s úlevami ve formě veřejné listiny. Podmínky kladené na svědky jsou: osoba starší 15 let, není vyloučena ani osoba omezená na svých právech. Důležitou podmínkou je, že svědek bude schopen věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti s úlevami. Omezení se také nevztahují na možnost podpisu závěti svědkem – neuvedení podpisu je nutné do závěti uvést ve smyslu překážky.¹⁷¹

7.2 Vedlejší doložky

Do nového občanského zákoníku se vrací i tradice vedlejších doložek, které se z českého civilního práva vytratily v roce 1950. Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele, ale nelze ho ztotožňovat s dobou nabytí majetku. Vedlejší ustanovení řešení podmínky nabytí a nelze vyloučit, že podmínky k nabytí vůbec nenastanou anebo budou omezeny časem: „*Dědic nabývá dědictví ke dni smrti zůstavitele de iure. De facto jej však nabýt nemůže. Nejenže totiž není známo, kdo je dědicem a jaký majetek do dědictví patří (to by samo o sobě ničemu nevadilo), ale dědici sami mohou svými právními úkony ovlivnit, kdo dědicem bude a kdo ne, když dědictví odmítnou, nebo neodmítnou. Stejně tak mohou dědici vzájemnou dohodou v zásadě libovolně rozhodnout, kdo z nich nabude který majetek.*”¹⁷²

Vedlejší doložky může vymáhat ten, komu jejich splnění jde ku prospěchu anebo může dohlížet na jejich splnění. Takovou osobou může být vykonavatel testamentu anebo jiná osoba, která byla určena zůstavitelem. To může znamenat, že budou existovat i situace, kdy bude zájem neplnit stanovené podmínky. V extrémních případech tím, kdo usiluje o nesplnění vedlejších podmínek, může být i stát. Vedlejšími doložkami rozumíme: podmínku doložení času, zřízení

¹⁷⁰ Úlevy při pořizování závěti: § 1547. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁷¹ Úlevy při pořizování závěti: § 1548. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁷² KLEIN, Šimon. Okamžik přechodu vlastnické práva k pozůstalosti v NOZ. Ad notam. Praha: Notářská komora ČR, 2013, 19(3), 5-6. ISSN 1211-0558.

náhradního dědice a svěřeneckého nástupce.¹⁷³ Dále se uplatňuje vykonavatel závěti a správce pozůstalosti, a to za situace, kdy NOZ výslovně neuvádí, ale jsou součástí § 1558 NOZ: „*Byl-li povolán vykonavatel závěti, řídí se správce pozůstalosti jeho pokyny; jejich vzájemná práva a povinnosti se posoudí podle ustanovení o příkazu*“¹⁷⁴. Základním pravidlem pro vedlejší doložky je, že zůstavitel si může stanovit jakoukoli podmínku. Vyjma podmínek, jejichž smyslem je obtěžovat dědice anebo se bude jednat o situaci, kdy by došlo k porušení veřejného pořádku - *Odkážu ti veškerý majetek za podmínky, že zabiješ susedova psa a kočku.*“. Dále jsou nepřipustné zakazující, nesrozumitelné a příkazující podmínky. Příkladem příkazující podmínky je vynucování anebo setrvání v manželství.¹⁷⁵ Nesrozumitelná podmínka je taková, u které není zřejmý její význam a obsah - k takové podmínce nelze přihlížet. Příkazat někomu podmínku manželství ve smyslu *odkazuji ti svůj majetek, pokud si vezmeš za manželku Marušku Novákovou z Dlouhé Loučky*, není možná. Podmínka zákazu manželství platí obecně a nevztahuje se na konkrétní osobu. A není možná ani podmínka: *odkazuji ti svůj majetek, pokud se rozvedeš se svým manželem*. V praxi se může jednat i o situaci v rámci registrovaného partnerství: „*Ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů*“¹⁷⁶.

Obtěžující podmínky jsou ve své podstatě subjektivními podmínkami, o jejichž platnosti anebo neplatnosti budou rozhodovat soudy. Při interpretaci těchto podmínek by při formálním přístupu byla každá podmínka subjektivní. Nikomu by se nechtělo nic plnit a každý by se cítil být obtěžován. Soudní interpretace bude vycházet ze širších vztahů zůstavitele, dědice, rodiny a společenských vztahů. Příkladem obtěžující podmínky může být věta: *dědiš můj majetek za podmínky, že postavíš dům, ale pouze za situace, kdy obmyšlený již dům postavil*. Jako obtěžující

¹⁷³ ELIÁŠ, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.

¹⁷⁴ Správce pozůstalosti: § 1558. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁷⁵ Vedlejší doložky v závěti: § 1551. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).srov. Vedlejší doložky v závěti: § 1552. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁷⁶ Ustanovení společná: § 3020. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

lze přidat i situaci, kdyby se jednalo o obmyšleného ve věku 70 let, který by vzhledem k věku a zdraví stěží nějaký dům stavil.¹⁷⁷ Dalším příkladem je situace z výroku obmyslitele; *Všechn můj majetek dědiš za podmínky, že zdoláš jižní geografický pól*. Tato podmínka by musela být posuzovaná v širších vztazích: nelze ji splnit v jakoukoliv roční dobu, podléhá mezinárodnímu povolení, vyžaduje speciální vybavení a výcvik. Situaci by řešily skutečnosti, které by ukazovaly na to, že obmyslitel a dědic spolu již v minulosti podobné výpravy realizovali. Jinak by se tato podmínka posuzovala, kdyby obmyslitel trpěl nemocí, která by něco takového neumožňovala, anebo by vedl způsob života, který by neodpovídal takovému stylu života. Obecně je nutné zvážit rodinné poměry, zůstavitelův způsob života, dědicův způsob života a jejich vzájemné vztahy v průběhu života.

7.3 Podmínky

Nabytí dědictví a jeho některé části mohou být navázány na splnění nějaké podmínky stanovené obmyslitelem. Tímto se obmyšlené osoby stávají závislé na nějakém budoucím ději. Tento děj nebyl v době sepsání závěti znám a ani není jisté, zdali v budoucím čase nastane.¹⁷⁸

V novém občanském zákoníku v § 548 rozlišuje dvě podmínky a to podmínku zavazovací a podmínku odkládací (římské právo umožňovalo velmi vzácně): „(1) *Vznik, změnu nebo zánik práv lze vázat na splnění podmínky. Je-li zánik práva nebo povinnosti vázán na nemožnou podmínku, nepřihlíží se k ní.*

(2) *Podmínka je odkládací, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky jednání nastanou. Podmínka je rozvazovací, závisí-li na jejím splnění, zda právní následky již nastalé pominou.*

(3) *Neplýne-li z právního jednání nebo jeho povahy něco jiného, má se za to, že podmínka je odkládací.*“¹⁷⁹

¹⁷⁷ *Dědické právo po rekodifikaci soukromého práva*[online]. www.epravo.cz, 6. června 2013 [cit. 14. června 2014]. Dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/dedicke-pravo-po-rekodifikaci-soukromeho-prava-91499.html>.

¹⁷⁸ BRABEC, Stanislav. Podmínky v právních úkonech. *Právní rádce* [online]. Praha: Economia, 2007, **15**(3), 12 [cit. 2018-02-24]. Dostupné z: <https://pravniradce.ihned.cz/c1-20246330-podminky-v-pravnich-ukonech>.

¹⁷⁹ Podmínka: § 548. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sbirka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

V případě zavazovací podmínky je výkon dědických práv omezen v průběhu nějakou podmínkou. Dědic nabývá dědictví od počátku času, ale v jeho průběhu nemusí plnit podmínku, a tak přicházejí na řadu další dědicové. Příkladem podmínky zavazovací je, že dědic nabývá vlastnictví jen do doby, než se obmyslitelova dcera provdá, apod. Obecně platí, že dědic, který nesplnil podmínku, ztrácí nárok na dědictví, respektive přestává být dědicem. Opačným stavem je vázanost dědictví na odkládací podmínku.

Odkládací podmínka je vázací akt, který stanovuje, že nabytí dědictví je spřaženo s nějakou událostí, která musí být naplněna. Až po jejím naplnění dochází k dědění. Při nesplnění možné podmínky nedochází k naplnění závěti. Za situace podmínky nemravné je takové ustavení testamentu neplatné. Příkladem je situace, za které zůstavitel stanoví podmínku dovršení věku dědice apod. Ustanovení NOZ o podmínkách přináší i samostatné úpravy, které se vymykají obecné úpravě. Existuje podmínka, která připouští opakovaná plnění při smrti zůstavitele, pokud není vůle opačná. Nastává za situace, kdy je podmínka dědictví splněna za života zůstavitele, tak k ní nemůže být přihlíženo po smrti zůstavitele, pokud není stanoveno jinak. Rakouský občanský zákoník tuto situaci řešil s ohledem na možnosti dědice ve smyslu, že nelze takovou situaci vyloučit.¹⁸⁰ Příkladem je situace podmínky; veškerý můj majek dědiš za podmínky, že přispěješ fotbalovému týmu částkou 50 000 Kč. Pokud by obmyšlený již za života tuto podmínku splnil, tak ji musí plnit znovu, pokud by to bylo možné. Výjimkou by byla situace, kdy zůstavitel se k nemožnosti opakování vyjádří. Dále je opakování vyloučeno za podmínek nemravných anebo nepřipustných, kdy je považována za podmínku nepřipojenou.¹⁸¹ Příkladem může být: *věnuji ti svůj majetek do doby, než tvůj bratr sestrojí perpetum mobile*. Takto uvedená podmínka je zřejmě nesmyslná a dědic dědí bez podmínky. Zároveň je neplatná celá věta, protože celé provolání je zjevně nesmyslné, protože perpetum mobile je neexistující stroj odporující zákonům zachování energie. Podmínku nelze za žádných okolností splnit. Zůstavitel totiž věděl, že daná podmínka je nesplnitelná a nesmyslná. Dále se v 549 NOZ uvádí, že

¹⁸⁰ ZPRAC. A USPOŘ. FRANTIŠEK ROUČEK ... *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. [Nachdr. der Aufl. Praha 1935-1937]. Praha: Codex Bohemia. s.292. ISBN 9788085963601.

¹⁸¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s.133. ISBN 978-80-7380-292-9.

splnění podmínky osobou, která nebyla oprávněna a toto jednání je k jejímu prospěchu, se k plnění nepřihlíží. Bude-li splnění podmínky zmařeno osobou oprávněnou, lze považovat podmínku za splněnou.¹⁸²

7.3 Podmínka času

Podmínky času jsou doložkami vedlejšími a jejich vztah k ostatním je upraven v pořadí s prvními podmínkami. Text NOZ je v tomto velmi podobný římskému právu, kdy se čas váže vždy k nějaké události, která v času budoucím musí nastat. Ve vztahu k podmínce se událost váže na nejistotu děje. Zůstavitel doložením času určuje, zdali nabytí dědictví bude pouze na dobu určitou anebo dojde k nabytí až po nějaké době.¹⁸³ Omezením dědictvého práva doložením času vzniká situace nejistoty okamžiku nabytí dědictví. To nastává později než v den zůstavitelovi smrti. Příkladem může být nezletilost dědice a čekání na zletilost anebo čekání na ukončení studia. Je nutné rozlišovat dva stavy, které jsou si podobné a záleží na formulaci: *odkazuji ti svůj majetek, jestliže se dožiješ 25 let věku*, je podmínka nikoli určení času; *odkazuji ti svůj majetek panu xxxy, jestli dovrší 25 let věku*, je doložením času. Nesprávné, respektive nesmyslné určení času je posuzováno jako podmínka nemožná.¹⁸⁴ Chyba ve formulaci určení času není překážkou a není nutné rušit zůstavitelovu vůli podle § 1566 věta druhá NOZ: „*Je-li jisté, že doba vyměřená v závěti nastat nikdy nemůže, posoudí se toto doložení času jako nemožná podmínka. Bude-li však nepochybné, že se zůstavitel při určení času jenom zmylil, určí se rozhodná chvíle podle jeho pravděpodobné vůle.*“¹⁸⁵

Zůstavitel může ve svém testamentu určit počáteční dobu: *kdy je určena doba nabytí, která se neshoduje se dnem smrti zůstavitele*; konečnou dobu: *kdy dědic dění v den smrti zůstavitele, ale nabytí je omezeno určitou dobou*. Dědictví připadne těm, kteří byli povoláni až do stanovené doby. Po uplynutí

¹⁸²Podmínka: § 549. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sbirka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁸³ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědictvá posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s.133. ISBN 978-80-7380-292-9.

¹⁸⁴ Podmínky: § 1563. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sbirka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁸⁵ Doložení času: § 1566. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sbirka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

stanovené doby nastává čas, kdy dědictví připadne tomu, kdo byl od počátku za dědice povolán. Doba konečná vyjadřuje povolání dědice do konečné doby držení dědictví. V okamžiku uplynutí této doby je povolán dědic od této doby. V případě, že není určen dědic po konečné době - aplikuje se dědění v zákonné posloupnosti. Příkladem je: „...*pan Josef Hanousek dědí na dobu 5 let od mé smrti pole...po uplynutí této doby dědí můj syn...apod.*“ Zůstavitel není omezen počtem osob, kterým v nějakém čase připadne jeho majetek.¹⁸⁶ Aplikace podmínky času lze nahradit ustanovením odkládacím anebo rozvazovacím. V takovém případě získává dědictví nejdříve přední dědic a až po naplnění časové doložky anebo splnění podmínky následný dědic. Jeho ochrana je zaručena obdobně jako u svěřeneckého nástupce: *“(1) Nesvěřil-li zůstavitel při nařízení svěřenského nástupnictví dědici právo s dědictvím volně nakládat, může dědic zcizit nebo zatížit věc z toho, co děděním nabyt, jen se souhlasem svěřenského nástupce; souhlas vyžaduje formu veřejné listiny.*

(2) Je-li vzhledem k péči řádného hospodáře potřebné věc zatížit nebo zcizit, může soud na návrh dědice souhlas svěřenského nástupce nahradit. Rozhodne-li soud, že věc bude zatížena nebo zcizena za úplatu, určí, jak se naloží s výtěžkem; přitom vezme zřetel na oprávněné zájmy svěřenského nástupce.“¹⁸⁷

Přední dědic má pouze práva a povinnosti redukované na poživatele a nesmí nic převádět a ani jinak majetek zatěžovat (vyjma souhlasu následného dědice). Náklady za závazky plynoucí z dědictví předního uživatele jsou poměrně rozděleny mezi něj a následného dědice. O těchto nákladech může rozhodnout již zůstavitel, který v testamentu vyjádří v tomto směru svou vůli. Dále je možná dohoda mezi dědici, nebo rozhodne soud o poměrném rozdělení pasiv.¹⁸⁸

7.4 Příkaz

Dalším vedlejším ustanovením v závěti je příkaz, který se považuje za rozkazovací podmínku. Tu stanovuje zůstavitel pro dědice. Při nesplnění podmínky

¹⁸⁶BEDNÁŘ, Václav. Nová úprava dědického práva. Sborník přednášek ze semináře k novému občanskému zákoníku pro zástupce krajů ze dne 23. července 2012.

¹⁸⁷Svěřenecké nástupnictví: § 1522. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sbírká zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁸⁸Svěřenecké nástupnictví: § 1512 až § 1524. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sbírká zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

ze strany dědice nelze dědictví nabýt. Občanský zákoník umožňuje zůstaviteli uložit dědici nějakou podmínku i k určité věci například její vydání třetí osobě. V tomto případě se ale nejedná o příkaz, ale nařízení o odkazu.¹⁸⁹ Nařízení v odkazu musí mít v sobě zájem, který je nutné chránit. Není možné zanechat majetek a zároveň určit, že není možné v budoucnosti jeho zcizení. Takové ustanovení může být neplatné, respektive se k němu nebude přihlížet. V příkazu lze uplatnit neurčitý čas, ale musí být omezen událostí anebo osobou. Zůstavitel také může dědici přikázat, aby něco vykonal. Může se jednat o jednorázový úkon, ale také o úkon opakovaný.

K vykonání příkazu je povolán ten, kdo má z něj prospěch. Dále může být povolán vykonavatel a osoby k němu povolané ze závěti. Postavení těchto je ve smyslu substitute a jejich úkolem je dohlížet na splnění příkazu. V případě, že je příkaz veden ke skupině, se může využít osoby anebo osob, které ji zastupují. Obdobně se postupuje i v případě, jeli příkaz veden vůči obecnému blahu: „(2) *Směřuje-li příkaz k veřejnému prospěchu, může splnění příkazu vymáhat i příslušný orgán veřejné moci.*“¹⁹⁰ Příkladem příkazu je: *neprodávej dům po dobu 5 let anebo nevypovídej nájem panu Novákovi po dobu 10 let.* Dalším příkladem je situace: *náš dům nesmíš nikdy prodat panu Novákovi,* i když se jedná o příkaz neurčitý v čase - je možné jej uplatnit z důvodu existence konkrétní osoby. Tato situace není nutně absolutní vůči dědici, protože mohou nastat situace, které bude rozhodovat soud proti smyslu příkazu. Příkladem je situace, kdy zůstavitel vyjádří svoji vůli ve smyslu zákazu prodeje po dobu 20 let, ale dědic nemá prostředky na jeho neodkladnou údržbu. V takové situaci může dědic požádat soud a ten může rozhodnout o zrušení příkazu zcizení majetku.

Příkazy mohou mít různý charakter a mohou nabývat forem pomoci třetí osobě, mohou stanovovat péči hrob a pietu, starost o milované zvíře, nevymáhání dluhu apod.¹⁹¹

¹⁸⁹Zřízení odkazu: § 1594 až 1596. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁹⁰Příkaz: § 1572. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁹¹BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001.* Praha: C.H. Beck, 2001. Zákony s poznámkami (C.H. Beck). s.8.ISBN 80-7179-590-9.

7.5 Dovětek

Další součástí testamentu může být dovětek, kterým se může nařídit odkaz, stanovit dědici podmínku anebo odkazovník. Je možné doložit i čas a povolat osobu k rozdělení majetku. Jejím úkolem je nejen rozdělit dědictví, ale i plnit nařízení po odkazu a další právní ujednání.¹⁹² Kodícilem tedy dovětkem nelze povolat dědice k dědictví. Dovětek může být intestátní, tedy stojící samostatně, anebo testamentární, což znamená v závěti. Obmyslitel může dovětek sepsat mimo závět pro potřebu příkazu vydání některých věcí z dědictví obmyšlenými.¹⁹³

7.6 Dědická substituce

Nový občanský zákoník se vrací k institutu dědické substituce, který je znám z římského práva civilního: „Titius, budiž dědicem a rozhodni se do sta příštích dní, co o tom zviš a co budeš moci! Nerozhodneš-li se tak, budiž dědicem Mevius a rozhodniž se do sta dní.“¹⁹⁴ Rozlišujeme dva typy této substituce: náhradní substituce, tzv. vulgární substituce, a svěrenecké nástupnictví, tzv. fideikomisární substituce.¹⁹⁵

Obecné nástupnictví je vedlejší doložkou k závěti a je nutné ji považovat za podmíněné ustanovení dědice a to v případě, kdy primární povoláný dědic se nemůže ujmout dědictví z důvodů nedožítí, odmítnutí dědictví anebo dědické nezpůsobilosti. Pro obmyslitele je tento institut možností, jak se vyrovnat s možností případným uvolněným dědickým podílem mimo zákonnou úpravu. Zůstavitel může z tohoto titulu řetězit libovolné náhradníky, kteří zastoupí primárního dědice.¹⁹⁶ Podobně může klást obmyslitel i podmínky ve smyslu když umře nebo se nedožije mé smrti nebo se stane nezpůsobilým nebo dědictví odmítne,

¹⁹² ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. Ad notam. Praha: Notářská komora ČR, 2012, 18(3), s.7. ISSN 1211-0558.

¹⁹³ Pořízení pro případ smrti. Všeobecná ustanovení: § 1498. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁹⁴ KINCL, Jaromír. Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s. 143. ISBN 978-80-7380-054-3.

¹⁹⁵ Svěrenecké nástupnictví: § 1512 až 1524. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

¹⁹⁶ Náhradnictví: § 1507. *Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník*. Praha: Sběrka zákonů České republiky, 2012, (Částka 33/2012 Sb).

dědí náhradní osoba uvedená v testamentu. V obecné rovině nástupnictví se uplatňuje celá řada výkladových pravidel, která umožňují zůstaviteli lépe předvídat osud svého majetku. Funkci vyloučit anebo nařídit říkáme dispozitivnost.

Omezení a podmínky v dědictví přecházejí z primární osoby na náhradníky. Zůstavitel může stanovit pro náhradní osoby jinou povahu podmínek dědictví. Obmyslitel odkáže veškerý svůj majetek svému bratrovi, který je spisovatelem, a zároveň mu přikáže, aby jako odkaz napsal do svého nového románu. To považujeme za odkaz, který vydal. V případě, že bratr dědit nebude, náhradním dědicem se stává bratrova manželka. V případě, že obmyšleným bude bratr, ten jako spisovatel má schopnost napsat román s odkazem. Za situace, že bude dědit bratrova manželka, není možné po ní chtít napsat román s odkazem, protože takovou schopnost nemá. Povaha podmínky by za této situace byla nesmyslná.

7.7 Svěrenecké nástupnictví

Jedná se o institut, který umožňuje uložit svému dědici povinnost, aby dědictví, které přijal po své smrti, převedl na osobu, která mu byla určena zůstavitelem. Této osobě říkáme svěrenecký nástupce a celý institut svěreneckého nástupnictví nazýváme fideikomisární substituce. Podobná úprava se uplatňuje v i ostatních evropských zemích.¹⁹⁷ Principem svěreneckého nástupnictví je, že obmyslitel zavazuje obmyšleného, který dědictví přijal k tomu, aby dědictví po smrti přenechal následnému dědici na základě již zmíněné události v závěti tzv. *casus substitutionis*.¹⁹⁸ Touto událostí myslíme: smrt předního dědice, uzavření manželství, dovršení zletilosti apod. Určení majetku pro následného dědice vychází ze zůstavitelovy vůle a vztahuje se pouze na majek takto označený. Nelze po předním dědici vyžadovat majetek, který získal z jiného řízení anebo ze své práce či jiných aktivit. Přední dědic drží svěrenecké dědictví maximálně po dobu svého života. Je také omezen v právech užívat zděděný majetek a to ve smyslu jeho zatížení věcným či jiným břemenem včetně zástavního – pouze s výslovným

¹⁹⁷ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. s.622. ISBN 978-80-7208-922-2.

¹⁹⁸ MIKEŠ, Jirí. O fideikomisární substituci (výklad problematiky). *Ad notam*. Praha: Notářská komora ČR, 2005, 11(3), s.92-93. ISSN 1211-0558.

souhlasem následného dědice. K tomuto majetku se musí chovat s péčí řádného hospodáře a má právo jej držet, užívat a požívat.

Typickým příkladem využití tohoto právního institutu je situace, kdy zůstavitel má pouze jednoho nezletilého potomka anebo je postižen nějakou nemocí (z důvodu duševní choroby), která znemožňuje efektivní výkon vlastnických práv: *„Dětem, které se dědici staly již v nedospělém věku a potom zemřely, bylo možné ustanovit náhradníka již za dob práva římského: Titius, můj syn, budiž mým dědicem! Nebude-li můj syn dědicem, anebo bude-li mým dědicem a zemře dříve, než by se stal sám sobě poručníkem, tehdy budiž dědicem Seius.“*¹⁹⁹

Zřizování svěřeneckých nástupců je omezeno ve smyslu situace a počtu. Situace, kdy zůstavitel zřizuje z řad vrstevníků svěřenecké nástupce, není omezena. Příkladem je zřizování svěřeneckého nástupnictví mezi sourozenci: bratr Václav bude dědicem po dobu tří let, po třech letech vydá majetek bratrovi Josefovi, ten bude majetek využívat další tři roky a pak jej vydá bratrovi Robertovi, takový postup je možný, jsou-li všichni naživu v okamžiku smrti zůstavitele. Omezení se uplatní v okamžiku, kdy zůstavitel určí jako svěřeneckého nástupce osobu, která je nezletilá, anebo není jeho současníkem. V okamžiku, kdy se ten, kdo není obmyslitelovým současníkem, ujme dědictví, tak svěřenecké nástupnictví končí a osoba, která se jako poslední dědictví ujala, je již plnohodnotným dědicem. Takové ustanovení se opírá o historickou zkušenost z tzv. rodinnými fideikomisy.

¹⁹⁹ KINCL, Jaromír. Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s. 143. ISBN 978-80-7380-054-3.

Kapitola 8

Komparace římské a moderní právní úpravy

V předchozích kapitolách jsem se zabýval civilním právem požívaným v antickém Římě, v rakouském císařství, návrhem z roku 1937 a především NOZ z roku 2012. Vzájemné srovnání současného dědického práva v oblasti podmínek s úpravami z minulosti mě vedou k závěru, že římské právo se v oblasti dědictví zásadně prolíná se všemi zmíněnými úpravami. Tyto průniky jsou uváděny v následujících odstavcích, kde uvádím vybrané shody.

Dnešní pojetí dědického práva se vrací k antické koncepci. A byly znovu zavedeny instituty, které se od roku 1950 do roku 2014 v socialistickém právu neuplatňovaly. V moderní úpravě, a to nejen v NOZ, ale i ABGB se některé paragrafy odklánějí od původního významu a dokonce jej i převracejí. Příkladem může být vojenský testament a jeho některé výjimečné podmínky, které jsou podmínkami běžnými a staly se dokonce zásadami.

Římské civilní právo upravovalo podmínky dědění na základě podmínek vedených v závěti. Do současného občanského zákoníku byla přenesena vazba na fakt nejistoty budoucí. Právní ujednání, která jsou druhou složkou občanského zákoníku, mají původ v rakouském zákoníku a ve vládním občanském zákoníku z roku 1937. Citace z AGBG: : „...*zůstavitel může své pořízení omeziti podmínkou, že dědic bude něco plniti ze své strany, nesplní-li jmenovaný dědic tuto podmínku, nastane dědění podle zákonné posloupnosti.*“²⁰⁰

Současná úprava soukromé závěti je velmi podobná římskému právu, ale je méně formální. Psaná závět se v dnešní podobě podobá římskému testamentu *parentum inter liberos*. Tato závět patřila k privilegovaným právním formám pořízení závěti. V obou pořízeních se uplatňuje podmínka holografního záznamu a není vyžadována účast svědků. Současná úprava se liší neexistencí požadavku na dataci, tu římské právo vyžadovalo. U alografního testamentu je podobnost s římskými prameny obtížně zjištělná, ale s využitím analogie můžeme zjistit podobnost s justiniánským písemným testamentem. K sepsání závěti není potřeba

²⁰⁰ ROUČEK, František, ed. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. 2. dopl. vyd. Praha: Československý kompas, 1932. Komentované zákony Československé republiky, sv. 16.s.634.*

vlastní ruky zůstavitele, ale pouze jeho podpis a spoluúčast svědků. Justiniánský písemný testament také vyžadoval pečetění závěti a vysoký počet svědků. Zvláštní antickou podmínkou byl tzv. *unitas sanctus* – nepřerušeni právního jednání jinou osobou. Svědectví bylo také omezeno na skupiny osob patřících anebo příbuzných do otcovské pravomoci zůstavitele anebo *familiae pater*. Později uplatňovalo i zakázání osoby samotného dědice anebo odkazovníka. Dnešní pojetí již nepočítá s otcovskou mocí, ale přesto je nutná opatrnost u osob, které se nalézají blízko zůstavitele. Příkladem je odkazovník, který v dnešním právu nemůže svědčit.

Římské právo umožňovalo, aby si poslední vůli mohl pořádat slepec, ale další typy postižení vylučovaly provádění takového právního úkonu. Nutná byla účast notáře jako svědka, nebo jednoho svědka navíc.

Současná úprava veřejné závěti se od římského práva příliš neliší. Při zřizování veřejné závěti je nutné se dostavit k notáři (osoba vykonávající veřejnou moc), který byl pověřen k sepisování poslední vůle. V římském právu je tato možnost dána i při sepisování soukromé závěti, která se ukládala v císařské kanceláři (tímto aktem se soukromá závěť stávala veřejnou).

Římskoprávní úprava privilegovaných závětí odrážela stav práva, dobu a specifické problémy tehdejší společnosti. Tato specifická forma závěti je odrazem procesu vývoje římského práva. Vojenský testament, který patří do privilegovaných závětí, je v současné úpravě spíše odrazem stavu společnosti, která nevede válečné operace, a tím pádem nelze očekávat privilegované postavení, jako například v římském císařství. Platnost privilegovaných závětí je v NOZ omezena. Ve srovnání s římským právem se omezení vztahovala jen na testament vojenský. Za zmínku stojí § 1542 NOZ, který lze považovat za neformální a tak trochu připomíná římský vojenský testament: *(1) Kdo je pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života, má právo pořádat závěť ústně před třemi současně přítomnými svědky. Totéž právo má i ten, kdo se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události a nelze-li po něm rozumně požadovat, aby pořádal v jiné formě.*“

Kapitola 9

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabýval podmínkami vedlejšími jako ustanovením závěti v právu římském a moderním, tedy instituty dědického práva, kterými mohl zůstavitel podle své vůle rozdělit jemu náležející majetek mezi jím určené osoby v případě smrti. Institut podmínky vznikl v dobách antického Říma a s určitými změnami včetně posunutí ve významu se uplatňuje do dnešních dnů. Je fascinující konstatovat, že antický Řím před několika tisíci lety položil základ moderní a současné soukromé právní vědy, zejména pak podmínky jako vedlejšího ustanovení. Podmínka byla tradičně vázána na objektivně nejistou budoucí událost. Na toto tradiční pojetí římského práva navázaly i pozdější úpravy s výjimkou odchylky socialistických zákoníků z let 1950 a 1964. Ty jsem ve srovnání vynechal pro omezený rozsah mé práce a zaměřil se na úpravy, které více ctily římskoprávní tradice.

Při práci na textu zcela jasně vyplynulo, že autoři nového občanského zákoníku z roku 2012 se při jeho tvorbě inspirovali římským soukromým právem, které nalézáme i v rakouském občanském zákoníku z roku 1811 *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für diegesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie* a ve vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Cílem této práce je charakterizovat římské dědické právo v části ustanovení podmínky vedlejší a jeho srovnání s moderním právem. Pro toto srovnání byly použity Rakouský občanský zákoník z roku 1811 *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für diegesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*, *Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937* a Občanský zákoník z roku 2012. Záměr vybrat tyto právní dokumenty, vycházel ze znalosti skutečností, že rakouský zákoník z roku 1811 platil na území Čech, Moravy a Slezska až do roku 1950 a je nezpochybnitelné, že ovlivnil právní myšlení ve střední Evropě. To se projevilo i při tvorbě tzv. Osnovy, která se sice nestala platným zákonem, ale ovlivnila tvůrce současné podoby civilního práva.

V textu diplomové práce jsem popsal jednotlivé instituty dědického římského práva, kterými pomohl zůstavitel vyjadřovat svá přání, jak naložit s jeho majetkem a odkazy. K lepšímu uchopení tématu jsem zvolil širší popis dědického

práva římského, kde se vedle podmínky povolání, nabytí, času a odkládání věnují testamentu a jeho struktuře, platnosti, odvolání, vydědění a nezpůsobilosti.

Text diplomové práce jsem rozdělil do jednotlivých kapitol, které zohledňují zvolené téma. V první kapitole hledám obecné základy římského práva včetně jeho přenosu do moderní doby. Ve druhé kapitole stručně vysvětluji institut podmínky a doložení času. Ve třetí kapitole a podkapitolách uvádím římskou právní úpravu dědického práva včetně struktury testamentu a podmínek testamentu. Podkapitola podmínky testamentu obsahuje podmínky rozvazovací, odkládací, potestativní kauzální, a vydědění, odvolání a nástupnictví. Čtvrtá kapitola je věnována vadám v podmínkách. Římské právo bylo konzervativní a lpělo na jisté formě formálních nařízení, které byly časem rozvolňovány v důsledku činnosti úřadu prétora. Římský testament se postupně vyvíjel do podoby a významu ve smyslu naší současné právní úpravy. Svoboda vůle zůstavitele se prolíná všemi instituty římského dědického práva. Je to patrné i u institutu fideikomise.

V páté kapitole textu se věnuji rakouskému občanskému zákoníku z roku 1811, v textu je označován zkratkou ABGB, a vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937, který je označován jako Osnova. Důvodem pro zařazení těchto kapitol je skutečnost, že se autoři současné podoby civilního práva u uvedených zákoníků inspirovali a mnohé kapitoly převzali. V textu obou kapitol je srovnání i s římským právem, a v případě Osnovy i s inspiracemi v ABGB.

Šestá kapitola *Dědická práva v novém občanském zákoníku* je rozdělena na jednotlivé podkapitoly: testament, podmínky a podmínka času, příkaz, dovětek, dědická substituce a svěřenecké nástupnictví. V textu kapitol je vedle aktuálního znění uváděna i komparace s římským právem.

Pátá kapitola textu je shrnutím ke kapitole čtvrté, kde v zásadě uvádím srovnání mezi některými právními úpravami v novém občanském zákoníku a civilním právem římským. Srovnání starého římského práva se současnou úpravou civilního práva nám jednoznačně říká, že římský vliv je neopominutelný. V zásadě podmínky testamentu, které připouštěly římské právo, nalzáme i u současné úpravy, ale prostředník pro tento přenos byl rakouský občanský zákoník ABGB a tzv. Osnova.

Podmínky závěti v současné podobě slouží k úpravě hmotných vztahů mezi zůstavitelem a dědicem. Současný stav nemá žádný náboženský a kultovní přesah,

tak jak to bylo v antické minulosti. Rozlišování závětí je jedním z atributů, který přešel z minulosti. Takže i dnes máme závěť soukromou, veřejnou a mimořádnou.

Římské právo je možné považovat za systém, na který lze pohlížet i v době kdy již není aplikovatelné. Může se zdát, že spíše patří do sféry akademické, ale jak ukázali autoři NOZ, je zdrojem inspirace a stále má formu kontinentálního civilního práva. Vývoj civilního římského práva a časová vzdálenost od doby platnosti a jednotlivé inspirace nám umožňují hledat nedostatky a problémy. Těm se při tvorbě nových paragrafů můžeme vyhnout, popřípadě tyto vady ze současných znění odstranit. Osobně se navíc domnívám, že institut podmínky bude v praxi častěji využíván. Je třeba překonat zažitě a naučené staré právní úpravy a využívat úpravy nové. Jakmile se veřejnosti toto podaří, jsem přesvědčen, že „staronového“ institutu začnou znovu využívat i v testamentech. Můj názor však bude potvrzen nebo vyvrácen až praxí v budoucnosti.

RESUMÉ

The diploma thesis „Condition as an ancillary provision in the will of the Roman and modern law“ deals with the topic of the condition in Roman law and the comparison with the modern law. I chose my diploma, because I found this topic very interesting and also important for my job. I decided to divide my diploma to several parts. First of all I thought that is important to describe history of Rome and its influence. Then I write about law sources, divided to roman history parts, such as time of kings, republica and time of emperors. I hope it helped to know the background before I took the main part of my diploma.

After introducing a roman history and roman law as general, I moved to next part, where I define the differences between the condition and determination of time, as a condition of the most similar institute.

Next part is focused on roman inheritance law and about roman will. I explain the conditions as a provision to their will and individual kinds. I characterize all kinds and examples of Roman legal practice. In other paragraphs, I write about the validity and effectiveness of such conditions. To add to the topic, I mention the institute of the will and the inheritance of the heirs.

In the next chapter, I discuss possible legal defects and their influence on the validity of legal proceedings. Sixth chapter is focused on comparison of roman law and modern legal codes. For comparison, I chose Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für diegesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie of 1811 and the 1937 Civil Code. Seventh chapter is based on today civil code from 2012 and its comparison to previous codes and roman law.

In conclusion of my diploma I can say that roman law can be considered as a system that can be seen even when it is no longer applicable. It may seem to be part of the academic sphere, but as the new civil code authors have shown, it is a source of inspiration and still takes the form of continental civil law. The development of civilian Roman law and the time distance from its validity and individual inspiration allow us to look for shortcomings and problems I also think and hope, that condition will take part in legal actions more often than today.

LITERATURA

MONOGRAFIE

1. AICHER, J. BYDLINSKI, F. ERTL, G. et al. Kommentar zum Allgemeinem bürgerlichen Gesetzbuch. Vídeň: ManzscheVerlagsund Universitäts buchhandling, 1990. s. 754.
2. ARNDTS, Karl Ludwig, SPÁČIL, Jiří, ed. *Učební kniha pandekt*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Klasická právnícká díla (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-517-5.
3. BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s.133. ISBN 978-80-7380-292-9.
4. BARTOŠEK, Milan. Dějiny římského práva: (ve třech fázích jeho vývoje). Praha: Academia, 1988, str. 302.
5. BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C.H. Beck, 2001. Zákony s poznámkami (C.H. Beck). s.8. ISBN 80-7179-590-9.
6. BLAHO, Peter. *Justiniánske inštitúcie*. Trnava: Iura Edition, 2000. 439 s. ISBN 80-88715-80-6.
7. BORKOWSKI, Andrew, DU PLESSIS, Paul. *Textbook on Roman Law*. 3rd ed. Oxford: University Press, 2005. 417 s. ISBN 0-19-927607-2
8. BUCKLAND, William Warwick. *Elementary Principles of the Roman Private Law*. Cambridge: University Press, 1912. s.419.
9. DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGCHAMPS DE BÉRIER, Franciszek. *Právo římské. Základy soukromého práva*. České vydání: Petr 86 Dostalík. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. 423 s. ISBN 978-80-87382-41-7.
10. SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-566-1, str. 350.

11. BALÍK, Stanislav. Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-256-1, str. 234.
12. ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. s.622. ISBN 978-80-7208-922-2.
13. GAIUS. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Přeložil Jaromír KINCL. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. s.326. ISBN 978-80-7380-054-3.
14. HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl III. 5. vyd. Praha: Nakladatelství J. Otto, 1922. s.42-43.
15. HEYROVSKÝ, Leopold. *Instituce římského práva*. Praha: J. Otto, 1888. 491 s.
16. SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva*. Vyd. 2. (jako *Prameny římského práva -Fontes iuris romani* vyd. 1.). Praha: LexisNexis, 2004, s.200.. ISBN 80-86199-89-4.
17. HRDINA, Ignác, Antonín, DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 22 s.
18. KINCL, Jaromír, Valentin URFUS a Michal SKŘEJPEK. *Římské právo PU6*. 2. Praha: C. H. Beck, 2006, 386 s. ISBN 9788071790310.
19. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: WoltersKluwer ČR, 2014. Komentáře (WoltersKluwer ČR). ISBN 978-80-7478-579-5.
20. OTTO, J. *Ottův slovník naučný*. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Pátý díl. Praha, J. Otto, 1892. 894 s. Archive.org [online] Internet Archive. Dostupné z: <http://archive.org/stream/ottvslovnknauni22ottogoog#page/n243/mode/2up>. [Cit. 7.6.2015].
21. NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada, 2014. S.49-50. ISBN 978-80-247-5168-9.
22. ROBY, Henry John. *Roman Private Law in Times of Cicero and of the Antonines*. Cambridge: University Press, 1902.

23. SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl II. Obecné nauky*. Praha, 1933. 356 s.
24. SCHELLE, Karel, TAUCHEN Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KeyPublishing, 2012. Právo (KeyPublishing). 1020s.ISBN 978-80-7418-146-7.
25. SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského. Díl I. Právo majetkové*. Praha, 1935, 220 s.
26. KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179031-1
27. BARTOŠEK, M. *Škola právnického myšlení*. Praha: Karolinum, 1991
28. TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanovisky srovnávací vědy právní*. V Praze: Bursík & Kohout, 1905.s.168.
29. TILSCH, E. *Občanské právo Rakouské. Část všeobecná. 2. doplněné vyd.* Praha: Unie, 1913
30. *Závěť už lze pořídit podle nového zákoníku* [online]. www.obcanskyzakonik.justice.cz, 2. července 2012 [cit. 14. ledna 2018]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/zavet-uz-lze-poridit-podle-noveho-zakoniku/>.
31. VESELÝ, Vilém et al. *Obecný zákoník občanský a souvislé zákony (podle stavu ke dni 1. ledna 1948)*. 2. dopl. vyd. Praha : V. Linhart, 1948. 887 s.

ČLÁNKY

1. BREJLOVÁ, Kateřina. *Nové postavení věřitele v dědickém řízení a změna v odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele*. Ad Notam: notářský časopis [online]. Praha: Notářská komora ČR, [cit. 30.1. 2018]. ISSN 1211-0558.
2. HORÁK, O. *Státní zásahy do vlastnických vztahů po 2. světové válce*. In: VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. Brno : Masarykova univerzita, 2012, I. díl. s. 391-409. ISBN 978-80-210- 6006-7.

3. KLEIN, Šimon. Okamžik přechodu vlastnické práva k pozůstalosti v NOZ. *Ad notam*. Praha: Notářská komora ČR, 2013, 19(3), 5-6. ISSN 1211-0558.
4. KLEŇOVÁ, Veronika. *Substitutio vulgaris a sloboda vôle v práve rímskom: všeobecné náhradníctvo v prameňoch rímskeho práva s dôrazom na justiniánske Digesta*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. Slovenské monografie. 206.s. ISBN 978-80-7380-410-7.
5. KŘIVSKÁ, Miloslava. Privilegované závěti. *Ad Notam*. 2013, roč. 19, č. 5. s. 9 – 10. ISSN 1211-0558.
6. MIKEŠ, Jiří. O fideikomisární substituci (výklad problematiky). *Ad notam*. notářský časopis [online]. Praha: Notářská komora ČR, 2005, 11(3), s.92-93. [cit. 30.1. 2018]. ISSN 1211-0558.
7. PĚCHA, František. Závěť bez data? To bych nedoporučoval! *Ad notam*. Praha: Notářská komora ČR, 2013, 19(1), s.14. ISSN 1211-0558.
8. SALÁK, Pavel. Zásady římského práva dědického a jejich odraz v novodobých kodifikacích. *Časopis pro právní vědu a praxi*. [Online]. 2012, č. 3, s. 228-234. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5861>.
9. SALÁK, P. Odkaz – římskoprávní institut ve světle českého práva 20. stol. In: DÁVID, R., SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J. *Dny práva – 2010 – Days of Law*. ISBN 978-80-210-5305-2. [cit. 4. 1. 2013]. Brno : Masarykova univerzita, 2010 [online] Dostupné z: [http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Salak_Pavel_\(4066\).pdf](http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Salak_Pavel_(4066).pdf)
10. ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad notam*. Praha: Notářská komora ČR, 2012, 18(3), s.7. ISSN 1211-0558.
11. VLČEK, Karel. *Vliv římského práva na současný občanský zákoník – přechod rizik ve smluvním právu*. [online]. www.bulletin-advokacie.cz, 18. ledna 2013 [cit. 2. února 2018]. Dostupné na <http://www.bulletin-advokacie.cz/vliv-rimskeho-prava-na-soucasny-obcansky-zakonik-prechod-rizik-ve-smluvnim-pravu>.

12. VÁŽNÝ, J. Římské právní ideje v občanském zákoníku a v osnově. In: Časopis pro právní a státní vědu. Brno : Právnická jednota moravská, 1933, roč. 16. s. 171-186.

PRÁVNÍ PRAMENY

1. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. *JUSLINE* [online]. Wien: ADVOKAT Unternehmensberatung Greiter&Greiter, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.
2. Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský. Beck [online]. Praha: Beck, 1811 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: https://www.beck-online.cz/bo/chapterview_document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcna.
3. ČESKÁ REPUBLIKA. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2002 30 Cdo 1093/2001. In: *Salvia Kraken*. 2002, 30 Cdo 1093/2001. Dostupné také z: <http://kraken.slv.cz/30Cdo1093/2001>.
4. ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, Částka č. 33/2012 Sb.
5. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [online] [cit. 2. 2. 2018] Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.
6. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb. online. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky cit. 2. 2. 2018. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm.
7. Důvodová zpráva k zákonu č. 141/1950 Sb. online. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [cit. 2. 2. 2018. Dostupné z: http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_09.htm
8. *Senát Národního shromáždění : zpráva ústavně-právního a národohospodářského výboru k návrhu zákona 179/1924 Sb. z. a n., o zrušení svěřenství* online. cit. 3. 2.2013. Dostupné z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/1vo/tisky/T1946_00.htm

9. *Návrh občanského zákoníku (1937) : důvodová zpráva* online. Senát parlamentu České republiky cit. 9. 2. 2013. Dostupné z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_15.htm.
10. *Obecný zákoník občanský mocnářství rakouského a nařízení pozdější k němu se vztahující : doplněn příslušnými zákony a nařízeními o cizině, lenním právu, lesním hospodářství, literárním vlastnictví, ... vyvazení pozemků a vyvlastnění : vzdělán k účelům studijním a k praktickému užívání i objasněn z rozsudků zásadních nejvyššího soudu*. Praha: Tisk a sklad Jindř. Mercy-ho, 1885, 1885, s.290. Příruční vydání zákonů s doplňky a výklady ; sv. 3.
11. ROUČEK, František, ed. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. 2. dopl. vyd. Praha: Československý kompas, 1932. Komentované zákony Československé republiky, sv. 16.*
12. *The Roman law Library: Corpus Iuris Civilis* [online]. liber 29.7.20. [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>.
13. SCOTT, Samuel Parsons. *The Civil Law Including The Twelve Tables, The Institutes of Gaius, The Rules of Ulpian, The Opinions of Paulus, The Enactments of Justinian, and The constitution of Leo*. Constitution.org [online]. Constitution society. Dostupné z: <http://www.constitution.org/sps/sps07.htm>. [Cit. 2. 2. 2018].
14. *Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (konsolidovaná verze)*. Justice.cz [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZkonsolidovana-verze.pdf>. [Cit. 9.6.2015].
15. *Iustiniani Institutotiones*. Edice a český překlad BLAHO, Peter a Michal SKŘEJPEK. *Justiniánské instituce*. 1. Vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010. 411 s. ISBN 978-80-246-1749-7.

SEZNAM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ VZTAHUJÍCÍCH SE PRÁVU DĚDICKÉMU

1. Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Všeobecný zákoník občanský (ABGB)

2. Císařské nařízení č. 276/1914 ř.z., jímž se vydává částečná novella k obecnému zákoníku občanskému
3. Císařské nařízení č. 69/1916 ř.z., jímž se vydává třetí částečná novela k obecnému zákoníku občanskému
4. Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného československého státu
5. Zákon č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě
6. Zákon č. 61/1918 Sb. z. a n., o zrušení šlechtictví, titulů a řádů
7. Zákon č. 76/1918 Sb. z. a n. o inkorporaci kraje Hlučínského
8. Zákon č. 121/1920 Sb., z. a n., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky
9. Nařízení vlády republiky Československé č. 152/1920 Sb. z. a n.
10. Zákon č. 179/1924 Sb. z. a n., o zrušení svěřenství
11. Ústavní zákon č. 299/1938 Sb. z. a n., o autonomii Slovenské krajiny
12. Ústavní zákon č. 329/1938 Sb. z. a n., o autonomii Podkarpatské Rusi
13. Ústavní zákon č. 330/1938 Sb. z. a n., o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Česko-slovenské a o mimořádné moci nařizovací
14. Zákon o zřizování testamentů a dědických smluv ze dne 31. 7. 1938 (RGBL. I)
15. Výnos Vůdce a říšského kancléře č. 75/1939 Sb. z. a n., o Protektorátu Čechy a Morava
16. Nařízení říšského protektora ze dne 20. 7. 1939 (RGBL. I/39, s. 1309)
17. Nařízení říšského protektora o právních předpisech Říše pro území Protektorátu Čechy a Morava ze dne 3. 4. 1939 (RGBL. I, s. 704)
18. Nařízení protektora o zákonodárném právu v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 7. 6. 1939 (RGBL. I, s. 1039)
19. Nařízení o rozsahu působnosti ustanovení dědického práva z 12. 12. 1941 (RGBL. I, s. 765)
20. Nařízení o úpravě zákonné dědické posloupnosti ve zvláštních případech z 4. 10. 1944 (RGBL. I, s. 242)
21. Nařízení k provedení nařízení o úpravě zákonné dědické posloupnosti ve zvláštních případech z 4. 10. 1944 (RGBL. I, s. 243)
22. Zákon č. 139/1947 Sb., o rozdělení pozůstalostí se zemědělskými podniky a o zamezení drobení zemědělské půdy

23. Zákon č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy
24. Zákon č. 46/1948 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o revisi první pozemkové reformy
25. Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky
26. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
27. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
28. Zákon č. 52/1954 Sb., kterým se rozšiřuje působnost státního notářství
29. Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky
30. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
31. Zákon č. 131/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy
32. Zákon č. 134/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád)
33. Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník
34. Zákon č. 263/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád
35. Zákon č. 264/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník, zrušuje zákon o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád) a mění a doplňují některé další zákony
36. Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
37. Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství
38. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník